

Eindverslag Opgraving Aartselaar, Oeyvaersbosch

Titel
Eindverslag opgraving Aartselaar, Oeyvaersbosch

Auteurs
Peter Hazen
Alice-Jan Hellinx

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2023-0739

Plaats en datum
Evergem, 6 februari 2024

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 2712
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	<i>1</i>
1.2	<i>Archeologische voorkennis</i>	<i>5</i>
1.3	<i>Onderzoeksopdracht</i>	<i>5</i>
1.3.1	Onderzoeksdoelstelling.....	5
1.3.2	Onderzoeksvragen	6
1.3.3	Randvoorwaarden	6
1.3.4	Geplande werken en bodemingrepen	7
1.4	<i>Werkwijze en strategie</i>	<i>8</i>
1.4.1	Methode en technieken.....	8
1.4.2	Organisatie van de opgraving	9
1.4.3	Afwijkingen uitvoer onderzoek.....	9
1.4.4	Sampling, selectie- en inzamelstrategie vondsten en stalen	12
1.4.5	Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding.....	12
2	Bodem en paleolandschap	13
2.1	<i>Paleolandschappelijk en bodemkundig kader</i>	<i>13</i>
2.2	<i>Bodemkundige profielregistraties</i>	<i>13</i>
2.2.1	Beschrijving bodemkundige profielregistraties.....	13
2.3	<i>Interpretatie bodem en paleolandschap</i>	<i>14</i>
3	Sporen en structuren	15
3.1	<i>Inleiding</i>	<i>15</i>
3.2	<i>Manifestatie archeologische site aan huidig oppervlak</i>	<i>15</i>
3.3	<i>Stratigrafie van de site</i>	<i>16</i>
3.4	<i>Weergave onderzoek: kaarten.....</i>	<i>17</i>
3.5	<i>Beschrijving sporenbestand</i>	<i>20</i>
3.6	<i>Interpretatie sporen en structuren</i>	<i>22</i>
3.6.1	Hoofdgebouw	22
3.6.2	Oostelijke aanbouw	36
3.6.3	Stallen	41
3.6.4	Rondom het gebouw	47
3.7	<i>Opbouw archeologische site</i>	<i>48</i>
4	Synthese onderzoeksresultaten	56
4.1	<i>Datering en interpretatie van de archeologische site</i>	<i>56</i>
4.2	<i>De onderzoeksresultaten in een ruimer archeologisch, historisch en cultureel kader</i>	<i>56</i>
4.3	<i>Confrontatie met resultaten vooronderzoek</i>	<i>57</i>
4.4	<i>Aanwezigheid archeologisch erfgoed na de opgraving</i>	<i>57</i>
4.4.1	Niet opgegraven archeologisch erfgoed	57
4.4.2	Zones zonder archeologisch erfgoed	58
4.5	<i>Onderzoeksvragen: antwoorden</i>	<i>58</i>

5	Samenvatting	61
6	Lijsten	62
6.1	<i>Figurenlijst</i>	<i>62</i>
6.2	<i>Plannenlijst</i>	<i>63</i>
6.3	<i>Tabellenlijst.....</i>	<i>63</i>
7	Bibliografie.....	64
8	Bijlagen.....	65

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

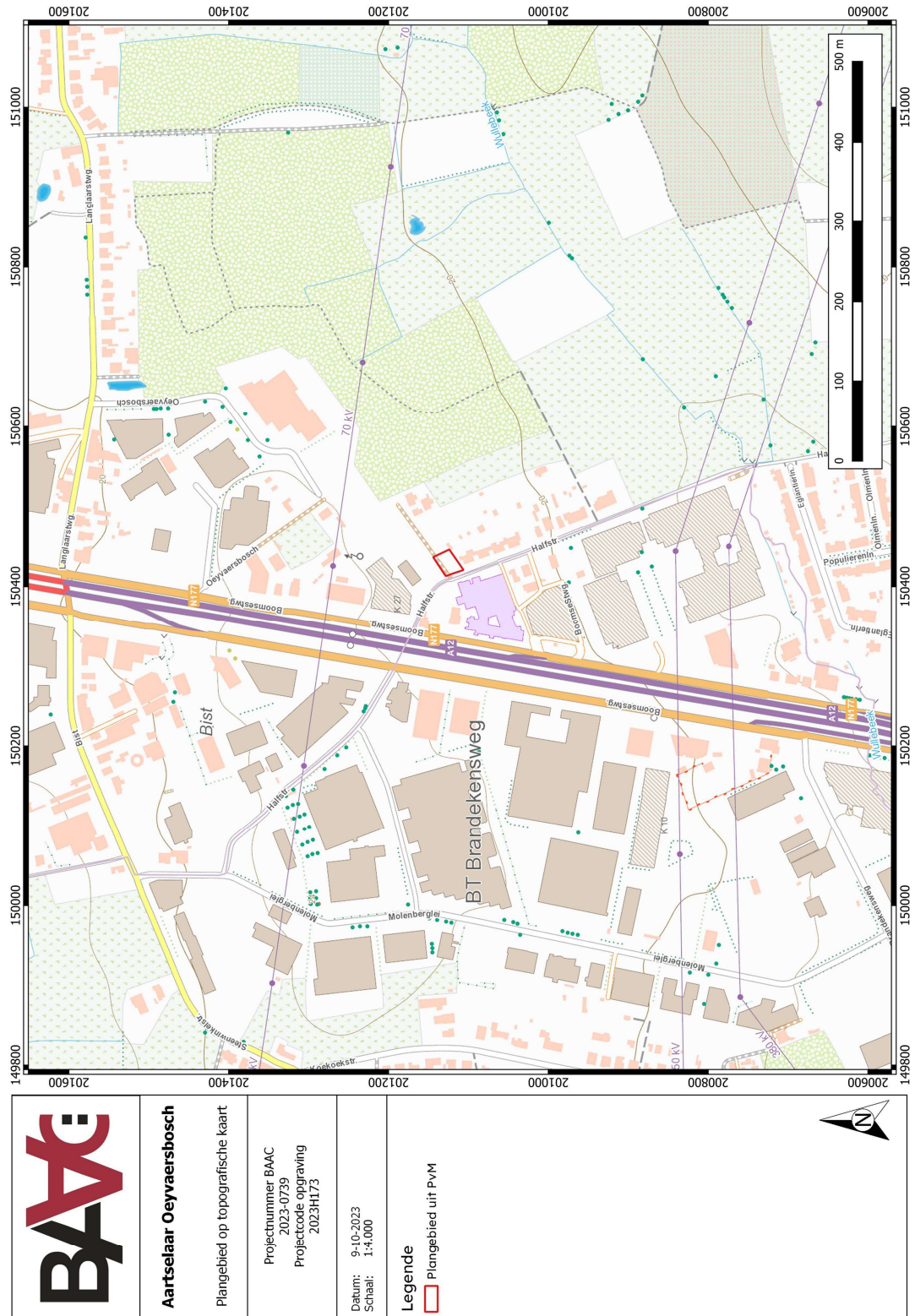
Naam site	Aartselaar, Oeyvaersbosch		
Ligging	Halfstraat 9, gemeente Aartselaar, provincie Antwerpen		
Kadaster	Gemeente Aartselaar, Afdeling 2, Sectie D, Perceel 76B		
Coördinaten	Noordwest:	x: 150409,50	y: 201177,78
	Noordoost:	x: 150486,08	y: 201177,78
	Zuidwest:	x: 150409,50	y: 201106,08
	Zuidoost:	x: 150486,08	y: 201106,08
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2023-0739		
ID Archeologienota	ID26788 ¹		
Opgraving	Projectcode	BAAC Vlaanderen bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)	
	Erkende archeoloog	Peter Hazen (projectleider)	
		Sarah De Cleer (archeoloog)	
		Benjamin Vergauwen (archeoloog)	
		Carola Stern (archeoloog)	
		Arne De Lust (archeoloog)	
		Michiel Steenhoudt (archeoloog)	
	Alice-Jan Hellinx (archeoloog)		
	Gaetan De Paepe (stage-student)		
Betrokken actoren	/		
Betrokken derden	4 - 8 september 2023		
Uitvoertermijn	BAAC Vlaanderen bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)		

Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen² of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen³, tenzij anders vermeld.

¹ REBERGEN 2023

² GEOPUNT VLAANDEREN 2023 – administratief, historisch, orthofotografisch

³ DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

Plan 1: Plangebied uit het Programma van Maatregelen⁴ op de topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 09/10/2023).

⁴ REBERGEN 2023

Plan 2: Plangebied uit het Programma van Maatregelen⁵ op de kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 09/10/2023).

⁵ REBERGEN 2023

Plan 3: Plangebied uit Programma van Maatregelen⁶ met projectie van de aangetroffen sporen op het eerste vlak, weergegeven op het GRB (digitaal; 1:250; 05/12/2023).

⁶ REBERGEN 2023

1.2 Archeologische voorkennis

Het voorliggende Eindverslag omvat de beschrijving van de resultaten van de uitgevoerde archeologische opgraving tussen de straten Oeyvaersbosch en Halfstraat te Aartselaar. Dit onderzoek werd geadviseerd in de archeologienota “Aartselaar-Oeyvaersbosch. Een archeologisch proefsleuvenonderzoek” (ID26788)⁷. Het daarin uitgevoerde vooronderzoek omvatte in eerste instantie een bureauonderzoek. Dit werd in 2017 uitgevoerd door Fodio, naar aanleiding van een verkaveling binnen het volledige perceel. Nadien volgde binnen dezelfde archeologienota een proefsleuvenonderzoek, dit vond plaats in november 2020 en april 2023 en is uitgevoerd door VUHbs Archeologie. Hieruit volgde een advies om een deel van het terrein op te graven. De synthese luidde als volgt:

“Voor het plangebied Oeyvaersbosch is in eerste instantie een bureauonderzoek uitgevoerd, dat heeft uitgesproken dat het archeologisch potentieel voor sporen van menselijke aanwezigheid van het neolithicum tot de volle middeleeuwen matig is. De kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd op basis van de historische bronnen werd reëel geacht voor de zone die grenst aan de Halfstraat. Om deze verwachting te toetsen is onderhavig proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.

Het proefsleuvenonderzoek bevestigde de verwachting uit het bureauonderzoek. Binnen het plangebied is waarschijnlijk gedurende een lange periode akkerbouw bedreven. Bijkomstig, werden op verschillende plekken greppels gegraven, die overeenkomen met de oriëntatie van het verkavelingspatroon op historische kaarten vanaf de 18de eeuw.

In de zuidwestelijke hoek van het perceel, grenzend aan de Halfstraat, is inderdaad de verwachte bebouwing aangetroffen. Op basis van het type gebruikte baksteen en het gebruikte metselverband dateert deze bebouwing grofweg van de 16de tot de 19de eeuw. Het is echter onduidelijk tot hoever deze datering daadwerkelijk teruggaat en of er in de ondergrond wellicht oudere voorgangers aanwezig zijn. Om dit te onderzoeken dient een opgraving plaats te vinden.”

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Onderzoeksdoelstelling

De belangrijkste doelstelling van de opgraving is het ex situ veilig stellen van de archeologische waarden, conform de Code van Goede Praktijk.

⁷ REBERGEN 2023

1.3.2 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen moeten beantwoord worden volgens het Programma van Maatregelen bij de archeologienota met ID26788⁸:

Landschappelijk kader

- Welke nieuwe informatie levert de opgraving op omtrent de fysiek-landschappelijke ligging van de site?
- Hoe zag het abiotische landschap (geomorfologie en bodem) er ten tijde van de verschillende bewonings- en gebruiksfasen uit?
- Hoe zag het biotische landschap (vegetatie) er uit?

Sporen en structuren

- Is er sprake van één of meerdere vindplaatsen?
- In hoeverre kloppen de aannames met betrekking tot de datering?
- Wat is de conservering en de aard van de sporen en structuren?
- Wat is de ruimtelijke spreiding van de sporen en structuren?
- Kunnen meerdere bewoningsfasen (relatief en absoluut) onderscheiden worden?
- Wat kan er gezegd worden over de sociaal economische status van de bewoners van het erf?
- Hoe verhouden de gevonden archeologische resten zich tot de bredere omgeving?

Materiële cultuur

- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?
- Wat is de ruimtelijke spreiding van de vondsten?
- Zijn er aanwijzingen voor ambachtelijke activiteiten? Zo ja, waaruit blijkt dat en welke kenmerken zijn hieraan gegeven?
- Wat kan er op basis van het organische en anorganische vondstmateriaal gezegd worden over de datering van de vindplaats, de functie van de site, de materiële cultuur, de bestaans economie, het landschap en de vegetatie?
- Was er sprake van herkenbare culturele invloeden en uitwisseling van producten vanuit andere gebieden? En zo ja: van waar en welke invloeden.

1.3.3 Randvoorwaarden

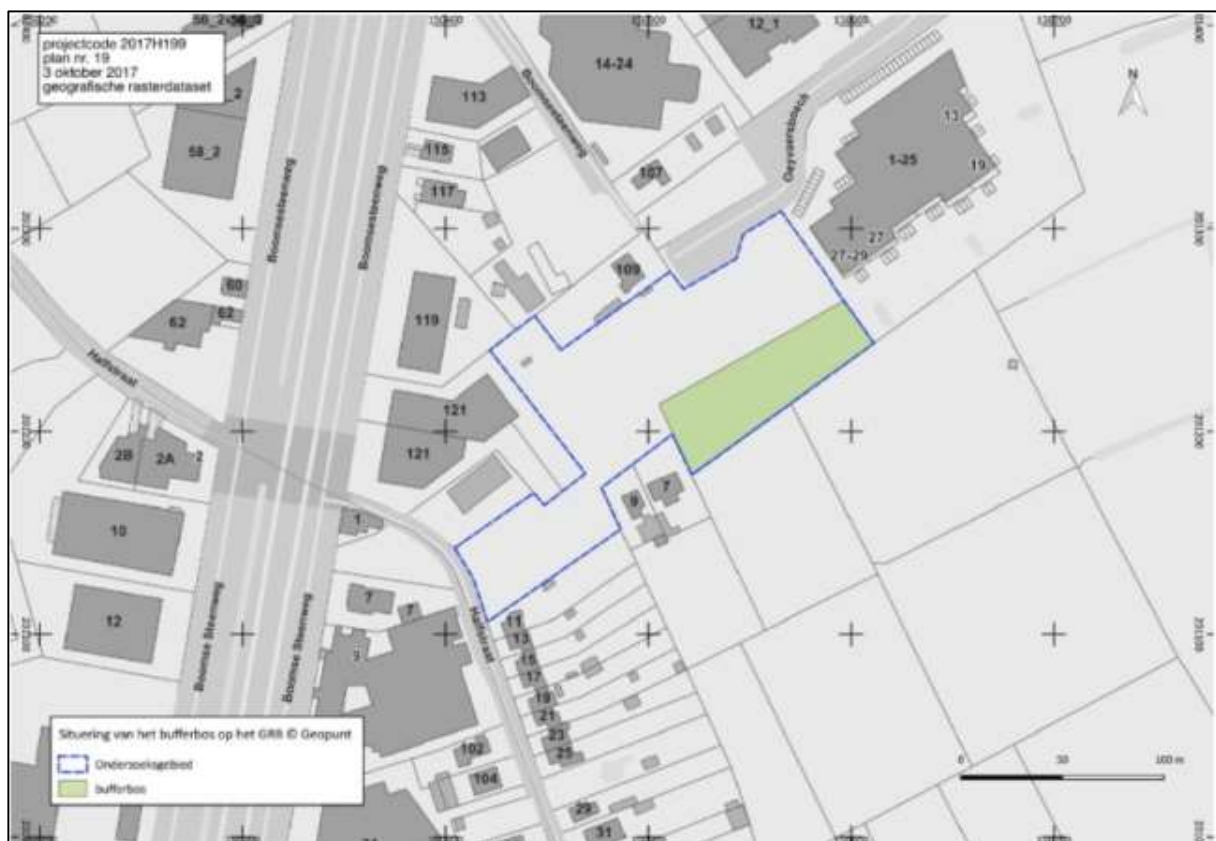
Er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

⁸ REBERGEN 2023

1.3.4 Geplande werken en bodemingrepen

Binnen het plangebied wordt op het perceel tussen de Halfstraat en Oeyvaersbosch in Aartselaar, een verkaveling gepland. Het perceel heeft een totale oppervlakte van 15.423 m², daarvan is 3.900 m² bestemd als woonzone en 8.223 m² als KMO-zone. Het zuidoostelijk deel van het perceel is op het RUP De Reukens ingekleurd als bufferbos. Het RUP omschrijft een bufferbos als een dense ruimtelijke buffer die een afschermende functie vervult. Het beoogde bufferbos bestaat uit hoogstammige loobomen met ondergroei van inheemse soorten zodanig aangeplant dat een ondoorzichtig visueel scherm ontstaat tussen de zones die landschappelijke en visuele hinder veroorzaken (woonzone en KMO-zone) en de zone die overlast zou kunnen ondervinden. Deze laatste zone valt samen met het deel van het onderzoeksgebied dat op het gewestplan als bestemming agrarisch gebied kreeg. Dit deel van het perceel met een oppervlakte van 3.300 m² is reeds bebost. Hier zijn verder geen bodemingrepen toegestaan.

Er zijn geen verkavelingsplannen voorhanden. Aangezien het een verkaveling betreft, wordt uitgegaan van een volledige verstoring binnen het terrein. Een uitzondering hierop is de zone waarop het bufferbos reeds werd aangeplant (Figuur 1).

Figuur 1: Overzicht plangebied uit de archeologienota met aanduiding van het aangeplante bufferbos⁹, de opgraving situeerde zich in het zuidwesten van het terrein.

⁹ REBERGEN 2023

1.4 Werkwijze en strategie

1.4.1 Methode en technieken

Algemene bepalingen¹⁰

Binnen het zuidwestelijke deel van het plangebied dient een vlakdekkende opgraving uitgevoerd te worden conform de bepalingen van de Code van Goede Praktijk. Gezien de aard en omvang van de vindplaats dient deze in één keer te worden blootgelegd en te worden opgegraven in één werkput. Voor de te hanteren methoden en technieken zijn hoofdstukken 15, 16, 20 en 21 van de Code van Goede Praktijk (CGP) van toepassing.¹¹

Specifieke methode¹²

Zeer waarschijnlijk dienen er meerdere vlakken te worden aangelegd. Dit aangezien er sprake kan zijn van kelders en/of mogelijke voorgangers van het gebouw. Indien mogelijk dienen de profielen gedocumenteerd te worden zodanig dat een noord-zuid en een oost-west profiel kan opgesteld worden. De profielen en bodemopbouw dienen door een aardkundige geregistreerd te worden (Code van Goede Praktijk hoofdstuk 4.7). Vondsten worden verzameld per laag per spoor. Vondstconcentraties en metaalvondsten worden als puntvondst ingemeten. De verwerking van het opgegraven vondstmateriaal dient te worden gedaan door een materiaaldeskundige voor het desbetreffende materiaal (Code van Goede Praktijk hoofdstuk 4.9). Het conserveren van het betreffende vondstmateriaal dient te worden uitgevoerd door een conservator (Code van Goede Praktijk hoofdstuk 4.6).

Kansrijke sporen worden bemonsterd voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Al het muurwerk dient in detail gedocumenteerd te worden. Stalen dienen genomen te worden van de mortel van niet gedateerde muren ten behoeve van een datering. De staalname in het veld dient uitgevoerd te worden volgens de Code van Goede Praktijk zoals beschreven in hoofdstuk 20. Eventuele aardkundige stalen worden genomen volgens de richtlijnen in hoofdstuk 21.

Het veldteam bestaat als eerste uit een erkend archeoloog, die ervaring heeft met archeologisch onderzoek op zandleembodems. De dagelijkse leiding in het veld kan eventueel uitbesteed worden aan een veldwerkleider, die tevens ervaring heeft met archeologisch onderzoek op zandleembodems. De erkend archeoloog of veldwerkleider wordt vergezeld door in ieder geval één assistent archeoloog en twee veldtechnici.

Na het veldwerk dient een archeologierapport opgesteld te worden conform de Code van Goede Praktijk (hoofdstuk 23.4) met hierin onder een voorstel voor de verdere uitwerking. Uiteindelijk dient een eindrapport opgesteld conform de Code van Goede Praktijk, hoofdstuk 23.5. Alle documentatie bij dit onderzoek dient te voldoen aan de technische eisen zoals deze beschreven zijn in hoofdstuk 6 van de Code van Goede Praktijk.¹³

¹⁰ REBERGEN 2023

¹¹ REBERGEN 2023

¹² REBERGEN 2023

¹³ REBERGEN 2023

1.4.2 Organisatie van de opgraving

Het onderzoek werd uitgevoerd tussen 4 en 8 september 2023 onder leiding van erkende archeoloog Peter Hazen. Hij werd hierbij bijgestaan door archeologen Sarah De Cleer, Benjamin Vergauwen, Carola Stern, Arne De Lust, Michiel Steenhoudt en Alice-Jan Hellinx. Gaetan de Paepe was aanwezig op het onderzoek als stage-student.

Tijdens het archeologische onderzoek werd één werkput van 430 m² aangelegd. Bij het afgraven werd de gebouwcontour gevolgd. Deze werkput omvatte dus het volledige te onderzoeken gebied, zo kon de structuur in één enkele beweging vrijgelegd en onderzocht worden.

Het opgravingsvlak werd aangelegd met behulp van een kraan op rupsbanden van 21 ton met een gladde graafbak van 1,80 m. Van alle opgravingsvlakken werden overzichtsfoto's gemaakt. De werkputten en sporen werden ingetekend door middel van een GPS van het type Geomax Zenith 25 PRO en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Indien een spoor zich tegen de putwand bevond, werd het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Sporen- en fotolijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend van een GIS omgeving werden de verzamelde data verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan. Tijdens de opgraving werden ook regelmatig overzichtsfoto's met een drone genomen. Deze geven het aangetroffen muurwerk duidelijk weer en worden in de rapportage gebruikt om structuren te duiden en overzichtelijk weer te geven.

1.4.3 Afwijkingen uitvoer onderzoek

Er hebben geen afwijkingen plaatsgevonden ten opzichte van de Code van Goede Praktijk.

In de regel werd het onderzoek uitgevoerd volgens de bepalingen van het Programma van Maatregelen bij de archeologienota "Archeologienota: Aartselaar-Oeyvaersbosch. Een archeologisch proefsleuvenonderzoek" (ID26788)¹⁴. Er vond slechts één afwijking plaats in de oppervlakte en aanleg van het onderzochte terrein. Volgens het Programma van Maatregelen bedroeg de oppervlakte van het totale plangebied 600 m². Tijdens de opgraving werd 430 m² onderzocht (Plan 4).

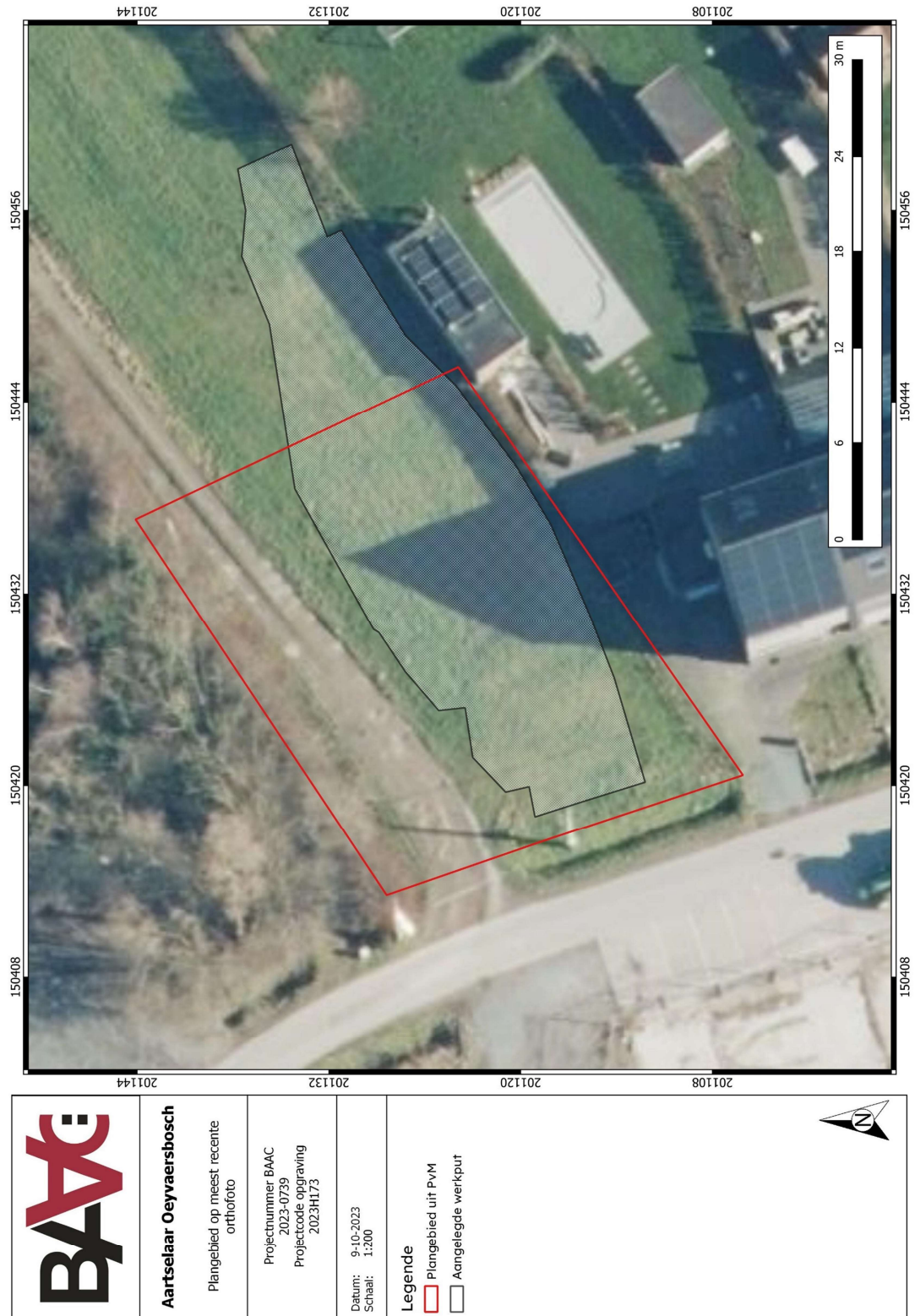
De voornaamste reden voor deze afwijking was de toegangsweg die langs de noordelijke rand van het terrein liep. Deze leidde naar de achterliggende huizen en moest in gebruik blijven. Bovendien waren onder de weg ook kabels en leidingen aanwezig. Hierdoor kon een strook van ca. 8 m niet onderzocht worden. Ondanks deze beperking kon de rand van de bewoning langs deze zijde van het plangebied wel voor een groot deel vrijgelegd worden. Enkel de uiterste noordwestelijke hoek werd niet volledig onderzocht vanwege deze aanwezige infrastructuur.

Anderzijds werd zowel in het westen als het zuiden voldoende afstand bewaard tot de perceelsgrenzen, de straat en de bebouwing. Hierdoor werd de westelijke zijde van de gebouwstructuur niet bereikt, deze situeerde zich onder de bestaande gracht op het perceel en mogelijk nog deels onder de Halfstraat zelf. Ook de zuidoostelijke hoek kon om dezelfde reden niet volledig worden opgegraven. Een klein deel van de historische bebouwing bevindt zich binnen de grenzen van het zuidelijk aangrenzende perceel.

Zoals vermeld, werd bij de aanleg van de werkput de gebouwcontour gevolgd. Omdat het muurwerk bij het bereiken van de rand van het vooropgestelde plangebied nog verder richting

¹⁴ REBERGEN 2023

het oosten doorliep, is in overeenstemming met het Programma van Maatregelen de werkput in die richting uitgebreid. Daarin stond immers aangegeven dat de voorgestelde begrenzing niet vaststaand was, aangezien de contour op basis van het vooronderzoek moeilijk vast te stellen bleek. Het doel van de opgraving was om, in de mate van het mogelijke, het gehele ingetekende perceel inclusief perceelsgrens te documenteren. Daarom vond een uitbreiding in oostelijke richting plaats, deze was ter plaatste ook mogelijk omdat het terrein momenteel uit grasland bestond.

Plan 4: Plangebied uit het Programma van Maatregelen¹⁵ op de orthofoto uit 2023 met aanduiding van de volledig aangelegde werkput (digitaal; 1:1; 09/10/2023).

¹⁵ REBERGEN 2023

1.4.4 Sampling, selectie- en inzamelstrategie vondsten en stalen

Tijdens het veldwerk werd een beperkte hoeveelheid vondsten aangetroffen. Het betrof overwegend aardewerk en enkele fragmenten metaal. De vondsten werden ter plaatste bekeken en gefotografeerd, maar wegens te weinig kennispotentieel werden ze niet ingezameld. Over het algemeen dateerde het materiaal omstreeks het midden van de 20ste eeuw. Het stond dan eerder in verband met de afbraak van de structuur en de opvulling van de kelder.

Wegens het ontbreken van relevante sporen werden ook geen monsters genomen. Van het muurwerk werden geen mortelstalen genomen omdat deze in het licht van dit onderzoek weinig relevante data zouden kunnen aanbrengen. Er dienen geen wetenschappelijke onderzoeksvraagstellingen beantwoord te worden, daarom wordt geen selectie- en inzamelstrategie voorgesteld.

1.4.5 Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding

Er werden ook geen bijkomende actoren, specialisten of derden geraadpleegd in het kader van het onderzoek.

2 Bodem en paleolandschap

2.1 Paleolandschappelijk en bodemkundig kader

Het paleolandschappelijk en bodemkundig kader werd reeds uitvoerig beschreven in de archeologienota met ID26788¹⁶, hieronder worden kort de belangrijkste resultaten aangehaald.

Geomorfologisch ligt het plangebied op de Centrale Boomse Cuesta. Deze cuesta is een topografisch hoogte ten zuiden van de stad Antwerpen. De morfologie van dit gebied wordt in sterke mate bepaald door de Boomse Klei die zwak afhelt in noord-noordoostelijke richting. Binnen het terrein zelf zijn geen markante reliëfverschillen waarneembaar. Op de quartairgeologische kaart wordt het gebied gekenmerkt door eolische afzettingen uit het weichseliaan en mogelijk het tardiglaciaal (vroeg-holocene) en/of hellingsafzettingen uit het quartair op het prequartaire substraat. Deze dekzandmantel vormt de oppervlakkige laag waarin de bodem zich heeft ontwikkeld en waarop de menselijke activiteit plaatsvindt. Op de bodemkaart ten slotte wordt de ondergrond omschreven als een matig natte, matig gleyige lichte zandleembodem met een sterk gevlekte of verbrokkelde textuur B-horizont.

2.2 Bodemkundige profielregistraties

2.2.1 Beschrijving bodemkundige profielregistraties

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd in de profielen op de meeste locaties, inclusief deze binnen het huidige plangebied, de moderne bouwvoor meteen bovenop de moederbodem aangetroffen. De overgang tussen beide lagen toonde zich zeer scherp. Meer naar het noorden, buiten het huidige onderzoeksgebied, werd tijdens de proefsleuven een oude grijsbruine Ap-horizont aangetroffen. Deze is vermoedelijk ontstaan door plaggenbemesting.¹⁷

Deze geregistreerde profielen gaven reeds een goed beeld van de bodemopbouw. Om dit aan te vullen en te verifiëren, werd tijdens de opgraving een bijkomende bodemkundige profielregistratie uitgevoerd ter hoogte van de noordelijke werkputrand. In profiel 1.1 (Figuur 2) werd de heterogene bruingrijze Ap-horizont met een dikte van 40 cm onmiddellijk bovenop een lichtbruine tot gele moederbodem (C-horizont) waargenomen. Dit komt overeen met de waarnemingen uit het proefsleuvenonderzoek.

¹⁶ REBERGEN 2023

¹⁷ REBERGEN 2023

Figuur 2: Profiel 1.1 aan de noordelijke rand van werkput 1.

2.3 Interpretatie bodem en paleolandschap

Zoals vastgesteld bij de bodemkundige profielregistraties begon de bodemopbouw binnen het plangebied bovenaan met een Ap-horizont (ploeglaag), meteen daaronder volgde een lichtgekleurde moederbodem. De bodemopbouw in het plangebied was in het algemeen intact maar matig tot sterk gebioturbeerd. Tijdens de opgraving werd geen significante verstoring vastgesteld. Hoewel de bouw van het huis enige invloed heeft gehad op het bodemarchief, blijkt uit de resultaten dat deze impact beperkt was. De bewaringstoestand van het aangetroffen bodemarchief bleek over het algemeen goed te zijn. De aangetroffen bodem kwam overeen met de verwachtingen wanneer gekeken wordt naar de bodemkaart en het omliggend landschap. Het terrein bevond zich in een akkerlandcontext, waar vaak de top van de onderliggende bodem opgenomen is in de ploeglaag. Dit kan de afwezigheid van de verwachte B-horizont verklaren.

3 Sporen en structuren

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk omvat een assessment en analyse van de sporen en structuren. Het assessment wordt opgemaakt onder hoofdstukken 3.2 tot en met 3.5. Deze hoofdstukken omvatten een algemene beschrijving van de archeologische site, de stratigrafie en een overzicht en opsomming van de aangetroffen sporen en structuren. Uit deze hoofdstukken volgt een analyse die beschreven wordt door middel van hoofdstukken 3.6 en 3.7, waar een interpretatie gegeven wordt aan de aangetroffen sporen en structuren en de opbouw van de site wordt beschreven.

3.2 Manifestatie archeologische site aan huidig oppervlak

Er werden geen sporen, structuren of archeologische ensembles aangetroffen aan het oppervlak van het onderzoeksterrein. De bovenzijde van het muurwerk situeerde zich wel direct onder de graszonden, of soms zelfs nog in de Ap-horizont (Figuur 3).

Figuur 3: Overzicht werkput, aanleg vlak net onder het maaiveld waar de bovenzijde van de muren duidelijk werd.

3.3 Stratigrafie van de site

In eerste instantie zijn enkel de graszoden verwijderd, dit omdat uit het vooronderzoek reeds was gebleken dat het muurwerk zich zeer dicht onder het maaiveld bevond (Figuur 3). De hoogtes van het maaiveld schommelden rond + 21,50 m TAW. Nadat er zicht was op het muurwerk van de volledige structuur werd met de graafmachine tussen de muren verdiept tot op de vloerniveaus (vlak 1). Dit eerste vlak situeerde zich meestal tussen + 21,10 m tot + 21,40 m TAW, dus 10 tot 40 cm onder het maaiveld.

Nadat het eerste niveau volledig opgeschoond en geregistreerd was, werd een tweede niveau als controlevlak aangelegd (vlak 2). Dit bevond zich onder de historische bebouwing om op die manier eventuele oudere sporen in kaart te kunnen brengen en de onderzijde van het muurwerk te bereiken. Het tweede vlak lag rond + 20,50 m TAW of ongeveer 1 m onder het maaiveld (Tabel 1).

Tabel 1: Overzicht oppervlakte en vlakhoogtes van de werkput.

WERKPUT	OPPERVLAKTE	VLAKHOOGTES
1	430 m ²	VLAK 1: + 21,10 m tot + 21,40 m TAW VLAK 2: + 20,50 m TAW

3.4 Weergave onderzoek: kaarten¹⁸

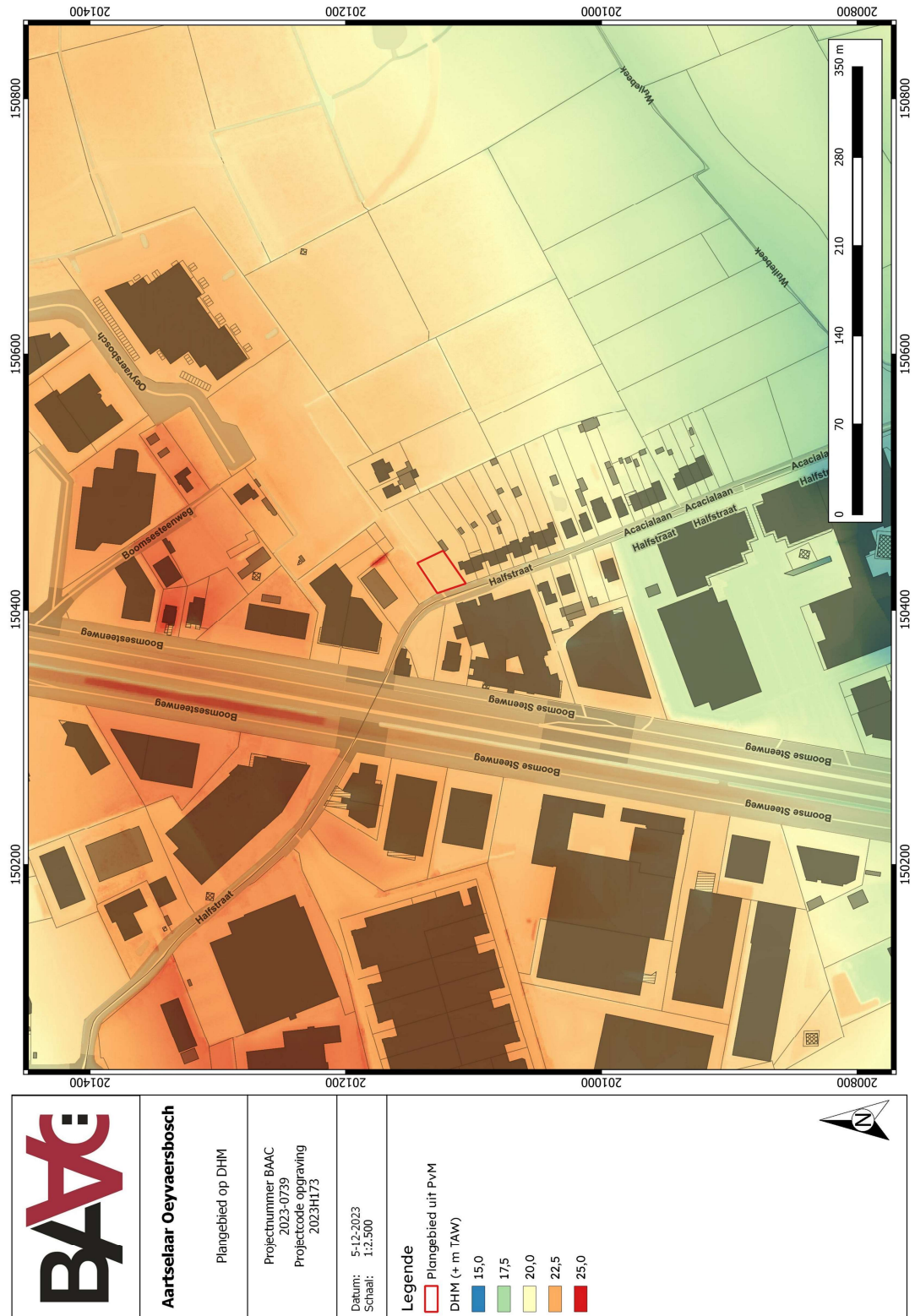

Plan 5: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, weergegeven op het GRB (digitaal; 1:250; 05/12/2023).

¹⁸ Plannen met grotere resolutie opgenomen in de bijlagen, bijlage 3.

Plan 6: Allesporenkaart vlak 2 met spoornummers, weergegeven op het GRB (digitaal; 1:250; 05/12/2023).

Plan 7: Plangebied uit het Programma van Maatregelen¹⁹, met weergave van de maaiveldhoogtes op het DHM (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

¹⁹ REBERGEN 2023

3.5 Beschrijving sporenbestand

Binnen het plangebied werd zoals verwacht de plattegrond van een historisch gebouw aangesneden. Van deze voormalige hoeve of van de indeling van het hoeveterrein was ter hoogte van het huidige maaiveld niets meer op te merken. Het ophogen en bouwrijp maken in de tweede helft van de 20ste eeuw had alle landschappelijke sporen uit het verleden gladgestreken.

Desondanks bleven in de ondergrond nog heel wat archeologische zaken bewaard. Binnen zowat het volledige vooraf afgebakende plangebied werden archeologische resten aangetroffen. Alles samen werden tijdens de opgraving 142 unieke spoornummers uitgedeeld. Binnen de antropogene resten was in de eerste plaats sprake van een grote hoeveelheid harde bouwstructuren; zoals funderingen, opgaand muurwerk, vloeren en gemetste gootjes. De bovenzijde van het muurwerk situeerde zich direct onder de graszoden, of soms zelfs nog in de Ap-horizont. Tussen aparte muur- en vloerdelen is onderscheid gemaakt op basis van oriëntatie, steen- of mortelsoort, muurbreedte en bouwnaden. Daarnaast zijn ook een beperkt aantal grondsporen, waaronder enkele paalkuilen, kuilen en een insteek vastgesteld. Tussen het muurwerk werden verschillende antropogene ophogings- en opvullingslagen herkend. Onderstaande Tabel 2 geeft het aantal aangetroffen sporen per type weer.

Alles samen beschouwd, bleek al snel dat een aanzienlijk deel van een historische hoeve en het omringende erf aangesneden was. Op basis van de aan- of afwezigheid van vloeren en de interne organisatie van de muren, kan een algemene indeling van de hoeve bepaald worden. Het gaat in grote lijnen om een westelijk woongedeelte en een aanbouw met verschillende ruimtes en enkele stallen achter op het erf.

Tabel 2: Spoortypes en aantallen

SPOORTYPE	AANTAL
MUURWERK	59
VLOEREN	37
GOOTJES	8
KUILEN	11
PAALKUILEN	3
INSTEK	1
LAGEN	23

Plan 8: Alle sporen op het eerste vlak geplot op een overzichtsfoto, opgebouwd uit verschillende afzonderlijke drone-foto's.

3.6 Interpretatie sporen en structuren

3.6.1 Hoofdgebouw

Het was duidelijk dat het hoofdgebouw met woongedeelte zich meteen langs de straatzijde situeerde. Binnen het westelijk deel van het plangebied bleek het muurwerk immers complexer, zo werden meerdere fasen vastgesteld. Bovendien zijn de verschillende vloeren hier talrijker en netjes afgewerkt met eenvoudige tegels of bakstenen. De noordoost-zuidwest gerichte rechthoekige basisstructuur staat haaks op de Halfstraat en was 8,7 m breed (buitenwerks) en minstens 17,2 m lang. De structuur loopt nog gedeeltelijk door onder de huidige straat en was vermoedelijk nog enkele meters langer.

De plattegrond werd gevormd door muren 20 en 62 als buitenfunderingen in het noorden en zuiden (Plan 9). De westelijke buitenmuur kon niet worden opgegraven en in het oosten wordt de basisstructuur begrensd door muur 51. De dikte van deze drie muren was ongeveer 25 cm (of anderhalf steens). Als bouw materiaal voor de buitenmuren werd gebruik gemaakt van rode bakstenen van 17x7x5 cm, samengehouden met een vrij harde witte tot lichtgrijze kalkmortel. Muren 20 en 51 waren opgebouwd in een kops-streks kruisverband. Deze kenmerken waren echter bij de zuidelijke muur 62 moeilijker te achterhalen aangezien deze zijde net tegen de werkputrand lag en op enkele plaatsen doorbroken werd. Verder was hier een bijkomend rommelig verband van bakstenen en mortel (72) aanwezig aan de buitenzijde van het gebouw. Mogelijk betrof het een herstelling, maar verder bleven de omvang en functie ervan onduidelijk.

Deze rechthoekige plattegrond werd van west naar oost door muren 139, 71 en 32 in vier delen opgedeeld. De muren waren opgebouwd in een kops verband en maten elk een steen dik, ze waren dus beduidend smaller dan de buitenmuren. Hoewel een gelijkaardige witte, harde kalkmortel gebruikt werd, kenden de bakstenen van muur 32 andere afmetingen (18x8x5 cm). Deze interne scheidsmuren werden dus mogelijk niet gelijktijdig opgetrokken.

De meest westelijke ruimte bleek bijna volledig bedekt met vloeren. Zo bestond vloer 142 in het zuidwesten van het gebouw uit kleine rechthoekige grijze tegels, die oorspronkelijk laag 70 waarschijnlijk volledig afdekten. De ruimte ernaast werd afgebakend door de smalle L-vormige muur 73 (Plan 9). Binnen de afbakening liggen de rode tegels (20x20x2 cm) van vloer 75 in een kruisverband. Zowel muur 73 als het zuidelijke deel van muur 139 zijn langs de binnenzijde bepleisterd. Het betreft dus een afgewerkte kamer in een woongedeelte, verdere aanwijzingen ontbreken maar omwille van de afmetingen kan het mogelijk gaan om een slaapruijnte. Het is opmerkelijk dat de vloer hier een tiental centimeter lager ligt dan de omringende vloeren. In een latere fase werden zowel vloer 75 als de afgebroken muur 73 afgedekt door een laag harde lichtgrijze kalkmortel (vloer 74), deze kwam dan op gelijke hoogte met de andere omliggende vloeren. Mogelijk wou men de ruimte op deze manier verhogen en vergroten (Figuur 4).

Figuur 4: Buitenmuur 62 (links), muur 139 (vooraan) en muur 73 (rechts) met centraal de mortelvloer 74 bovenop tegelvloer 75.

Ten noorden van deze afgebakende ruimte werd vloer 81 waargenomen. Deze had dezelfde tegels en kenmerken als vloer 75. Waarschijnlijk zijn beide vloeren op hetzelfde moment aangelegd, maar ze werden wel duidelijk gescheiden. Het was opmerkelijk dat deze vloer langs enkele zijden afgeboord werd door een halve tegel. Dit is zo ter hoogte van muren 68 en 83 (Plan 9). Beiden stonden haaks op muur 139 en bleken ongeveer 60 cm lang. Ze zijn gelijktijdig opgetrokken uit dezelfde rode bakstenen en de onderlinge afstand bedroeg 1 m. Het ging waarschijnlijk om een doorgang of deurgat vanuit het oosten (Figuur 5). Ook ter hoogte van muur 79 en de overgang naar laag 82 werden dergelijke afgewerkte halve tegels waargenomen. Dit vormde waarschijnlijk de toegang tot een kelder of een verlaagde ruimte. De afwerking van de drempel in natuursteen bevestigde deze interpretatie.

Tussen muren 68, 73 en 139 werd in de hoek een verhoogde vloer (69) aangetroffen. Deze bestond uit drie rijen bakstenen en was bovenop afgewerkt met een laag lichtgrijze kalkmortel. De structuur ligt op vloer 81 en hoewel er geen sporen van verbranding gevonden zijn, werd op basis van de vorm en opbouw mogelijk aan de onderstructuur van een haard gedacht (Figuur 6). Ook aan de andere zijde van de eerder besproken doorgang (muren 68 en 83) werd een gelijkaardige, maar iets kleinere structuur (84) aangetroffen.

Ten westen van muur 79 liep een gootje weg van het gebouw. Het bestaat uit muren 76, 77 en 78. De buitenste delen werden opgebouwd uit bakstenen (17x7x5 cm) liggend op de smalle zijde, centraal bevond zich een ingestort gewelf. Het gootje kon niet meteen gerelateerd worden aan structuren in de omgeving.

Figuur 5: Centraal vloer 81, met vooraan de vermoedelijke doorgang met muren 68 en 83.

Figuur 6: Centraal verhoogde vloer 69, tussen muren 68, 139 en 73 (benoemd van links naar rechts).

Plan 9: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, weergave hoofdgebouw (digitaal; 1:160; 05/12/2023).

Het volgende afgebakende deel in het gebouw bleek één ruimte te omvatten, hier bevonden zich twee vloeren. De eerste (61) bestond uit een mortellaag die bovenop een puinlaag aangelegd was. Deze vloer werd deels begrensd door muur 66, die vanuit de oostelijk aanpalende ruimte nog doorloopt. Ook vloer 67 was opgebouwd uit een mortellaag bovenop een bakstenen ondervloer. Waarschijnlijk vormden beide delen oorspronkelijk een aaneensluitende vloer die doorliep over laag 65. De begrenzing door middel van de muur werd mogelijk pas in een latere fase geplaatst. In het zuiden werd een U-vormige muur (63) vastgesteld met een donkere vulling (64), deze structuur sloot aan tegen de buitenmuur 62. De wand is opgebouwd met rode bakstenen (18x9x5 cm) in een streks verband, samengehouden door een zachte lichtbruine kalkmortel. De functie van deze kleine ruimte kon niet bepaald worden (Figuur 7).

Figuur 7: U-vormige muur 63 tegen buitenmuur 62 (vooraan) met vulling 64.

De centrale zone, tussen muren 71 en 32, werd nog verder opgedeeld in lange smalle ruimtes door middel van drie scheidingsmuren (12, 26 en 28) die in het noorden begrensd werden door muur 66 (Plan 9). Deze laatste betrof een robuuste muur die uit twee rijen kopse bakstenen (18x8x4 cm) en een harde kalkmortel opgebouwd was. De bakstenen van muur 27 varieerden in formaat. Op basis van de kenmerken en opbouw, ging het mogelijk om een fundering of versterking van muur 66. Daarnaast kon vastgesteld worden dat muur 26 waarschijnlijk gelijktijdig gebouwd werd. In een latere fase werden muren 12 en 28 toegevoegd, hiervan bleek de eerste langs beide zijden bepleisterd. Bovenop de oudere muur 26 werd een restant van een recentere structuur, met een hardere mortel, aangetroffen. Het betrof vermoedelijk een herstelling die gelijktijdig met beide andere scheidingsmuren geplaatst werd. Op basis van de vorm en breedtes, deden deze ruimtes vermoedelijk dienst als (door)gangen (Figuur 8).

Figuur 8: Drone-foto met centraal de smalle ruimtes gecreëerd door muren 12, 26 en 28.

Binnen deze smalle ruimtes werden verschillende vloeren vastgesteld. In de eerste plaats gaat het om vloer 23 die bestond uit dezelfde bakstenen als muren 66 en 26. Deze is dus waarschijnlijk in dezelfde periode aangelegd. Verderop werd vloeren 13, 14 en 15 waargenomen. Vloer 14 bestond uit rode en zwarte bakstenen in een vrij groot formaat (21x8x5 cm). De stenen lagen in verschillende richtingen door elkaar. Aansluitend ten zuiden werd vloer 15 aangetroffen, ook hier lagen de stenen (17x7x4 cm) rommelig. Omwille van de kleinere stenen en de relatie tot elkaar, betreft dit mogelijk een latere herstelling. De bakstenen van vloer 13 bevonden zich in een streks kruisverband bovenop vloer 14. De gebruikte stenen (17x8x4 cm) kwamen overeen met muur 12, waarschijnlijk zijn beide samen in een latere periode toegevoegd om de ruimte te verdelen (Figuur 9).

Ten oosten van muur 28 werden vloeren 33 en 34 aangetroffen (Plan 9), ze werden vermoedelijk gelijktijdig met deze muur aangelegd. Beide bestaan uit rode bakstenen (17x8x5 cm) in een min of meer recht verband. Vloer 34 lag verzakt, maar het ging om dezelfde vloer. Daarnaast verscheen vloer 31, deze bestond uit een mortellaag met enkele brokken baksteen. Dit was eerder een soort fundering of stabilisering voor beide andere vloeren (Figuur 10).

Figuur 9: Muur 12 (vooraan) met vloer 14 en daarop vloer 13.

Figuur 10: Vloer 33 vooraan, mortellaag 31 achteraan tussen muren 32 en 28.

Naar het noorden toe lag vloer 85, deze kende een iets groter baksteenformaat (18x7x5 cm). Muur 28 bleek deels afgebroken voor de aanleg van deze vloer. Verder werd hier nog iets anders opmerkelijk vastgesteld, buitenmuur 20 was namelijk plaatselijk afgewerkt met stenen liggend op de smalle zijde. De vloer was tot hertegen aangelegd. Dit betrof vermoedelijk de drempel van een (zij)ingang (Figuur 11 links). Dit vermoeden wordt versterkt door de aanwezigheid van een waterput (muur 60) iets buiten de structuur, maar vlakbij deze toegang (Plan 9). De bovenzijde van de put leek hersteld of afgewerkt in een zeer harde mortel en de vulling bestond uit puin. Verschillende gootjes leidden door het gebouw hiernaartoe. Het ging bijvoorbeeld om structuren 21, 22 en 24. Hiervan is de eerste opgebouwd in baksteen (21x8x5 cm; Figuur 11 rechts), de andere zijn afgewerkt in mortel. De gootjes lopen onder verschillende andere muren en vloeren door, ze leken weggewerkt.

Figuur 11: Buitenmuur 20 ter hoogte van vloer 85, met vermoedelijke drempel (links) en gootje muur 21 (rechts).

Dichtbij muur 66 werd een mortelvloer (18) aangetroffen, deze werd waarschijnlijk gelijktijdig aangelegd. In een latere fase werd er centraal bovenop een bakje, bestaande uit muren 16 en 111 gebouwd. De vloer strekte zich nog ten noorden en oosten uit, de ruimte werd dus door de aanleg ervan opgedeeld. Muur 111 bestond uit rode bakstenen (17x7x4 cm) in een streks verband, de stenen in muur 16 lagen eerder vrij los en op de smalle zijde. De binnenzijde van deze constructie was bepleisterd. In een hoek lagen nog enkele resterende tegels (17x17x2 cm) bovenop een zandige laag en brokken kalkmortel. Vermoedelijk vormde deze vloer 17 het verhoogde vloerniveau binnen het bakje (Figuur 12).

2023-0739 - 2023H173 - WP: 1,1,1,1 - VL: 1,1,1,1 - SP: 16,17,18,19

Figuur 12: Muren 16 (vooraan) en 111 tegen muur 66 (rechts), met tegelvloer 17 bovenop mortelvloer 18.

De meest oostelijke ruimte van de rechthoekige basisstructuur betrof eerder een grote open ruimte, mogelijk een leefruimte (Plan 9). Hierbinnen zijn verschillende vloeren aangetroffen. De oudste waren vloeren 37 en 40. De eerste was opgebouwd uit verscheidene bakstenen, neergelegd op de smalle kant in min of meer strekse rijen. Tegen muur 36 is de vloer afgeboord met een aparte rij stenen, vermoedelijk liep ze in zuidelijke richting verder over laag 44. Vloer 40 bestond uit grotere bakstenen (18x8x4 cm) samengehouden met een laagje zachte kalkmortel. De stenen vormden een kruisverband. Aansluitend lag vloer 39, omwille van de kleine zichtbare zone, was het niet duidelijk of dit een aparte vloer vormde of eerder de afboording van muur 40 was (Figuur 14 links). Verderop in de ruimte lag vloer 41, opgebouwd met kleine broze bakstenen in kopse en strekse rijen, direct bovenop een zandlaag. Mogelijk is deze structuur gelijktijdig met vloer 40, maar dat was niet helemaal duidelijk omwille van de verstoringen en verzakkingen tussen beide. De kenmerken van de vloer kwamen ook overeen met deze van vloer 43, maar ook hiervan was de functie of fasering niet meteen duidelijk. Mogelijk betroffen het herstellingen (Figuur 13).

Bovenop deze vloeren strekte zich vloer 38 uit. Deze lag minstens gedeeltelijk bovenop vloeren 37, 40 en 41 en vertegenwoordigden dus duidelijk een jongere fase. Centraal bevond zich een poer in cement (42) die de vloeren doorbrak, mogelijk gaat het om een funderingselement van een jongere structuur (Figuur 14 rechts). Bovenop vloer 37 werd nog de L-vormige muur 80 aangetroffen. Deze is opgebouwd uit bakstenen (18x7x5) en een harde lichtgrijze kalkmortel, maar de functie ervan is onduidelijk (Figuur 13).

2023-0739 - 2023H173 - WP: 1,1,1,1,1 - VL: 1,1,1,1,1 - SP: 37,43,42,41,44

Figuur 13: Vloeren 37 (links), 41, 43 (centraal) en 38 (rechts) met achteraan links muur 80.

2023-0739 - 2023H173 - WP: 1,1 - VL: 1,1 - SP: 38,39

2023-0739 - 2023H173 - WP: 1,1,1 - VL: 1,1,1 - SP: 43,42,41

Figuur 14: Vloer 39 tegen vloer 40 (links) en detail van poer 42 tussen de verschillende vloeren (rechts).

Ten noorden van deze grote ruimte bakenden muren 32 en 36 een kelder (met vulling 53) af (Figuur 16 en Plan 9). De binnenzijde van deze kelder was bepleisterd. Beide muren leken gelijktijdig gebouwd, ze hadden immers dezelfde bakstenen (18x8x5 cm) en een vrij harde lichtgekleurde kalkmortel. Waarschijnlijk ging het om een van de oudere structuren. Muur 36 was opgebouwd uit twee rijen stenen naast elkaar in een kops streks verband. De muur werd onderaan gefundeerd op dakpannen die op hun zijkant lagen (Figuur 17). In de vulling van de kelder werden verschillende vondsten aangetroffen (Figuur 15). Het gaat onder andere om flessen en delen van servies. Algemeen dateerde het materiaal omstreeks het midden van de 20ste eeuw, het stond eerder in verband met de afbraak.

Muur 49 sneed de kelder doormidden, maar was duidelijk recenter en minder diep gefundeerd. De functie ervan bleef onduidelijk. In de noordoostelijk hoek van de kelder werd muur 58 aangetroffen, deze vormde een uitsprong. De gebruikte bakstenen kenden hetzelfde formaat als de nabijgelegen muur 49. Het ging vermoedelijk om een later toegevoegde stortkoker.

Figuur 15: Overzicht vondstmateriaal uit de keldervulling (laag 53).

2023-0739 - 2023H173 - WP: 1,1,1,1 - VL: 1,1,1,1 - SP: 36,25,53,49

Figuur 16: Kleine kelderruimte opgebouwd uit muren 32 (achteraan), 36 (links) en centraal 49.

Figuur 17: Detail van de fundering van muur 36, op de schuingeplaatste dakpannen.

Op het tweede vlak werden centraal onder de rechthoekige basisstructuur de restanten van muren 120, 121 en 126 aangetroffen (Plan 10). Dit waren min of meer vierkantige tot rechthoekige poeren, opgevuld uit baksteenbrokken en puin. Ze maten ongeveer 1 m in doorsnede, de bewaarde diepte werd niet vastgesteld (Figuur 18). Vermoedelijk gaat het om funderingsresten van een ouder gebouw. Daarnaast werden twee donkergekleurde kuilen (sporen 119 en 122) en een paalkuil (spoor 118) aangetroffen (Figuur 19). In de coupe reikten paalkuil 118 en kuil 119 nog respectievelijk 16 cm en 45 cm diep (Figuur 20). De vulling van beide sporen was zeer gevlekt, ze stonden waarschijnlijk in relatie tot de constructie van het gebouw.

Figuur 18: Spoor 126 in het vlak, mogelijk een restant van een afgebroken oudere fundering.

Figuur 19: Kuil 119 en paalkuil 118 op het tweede vlak.

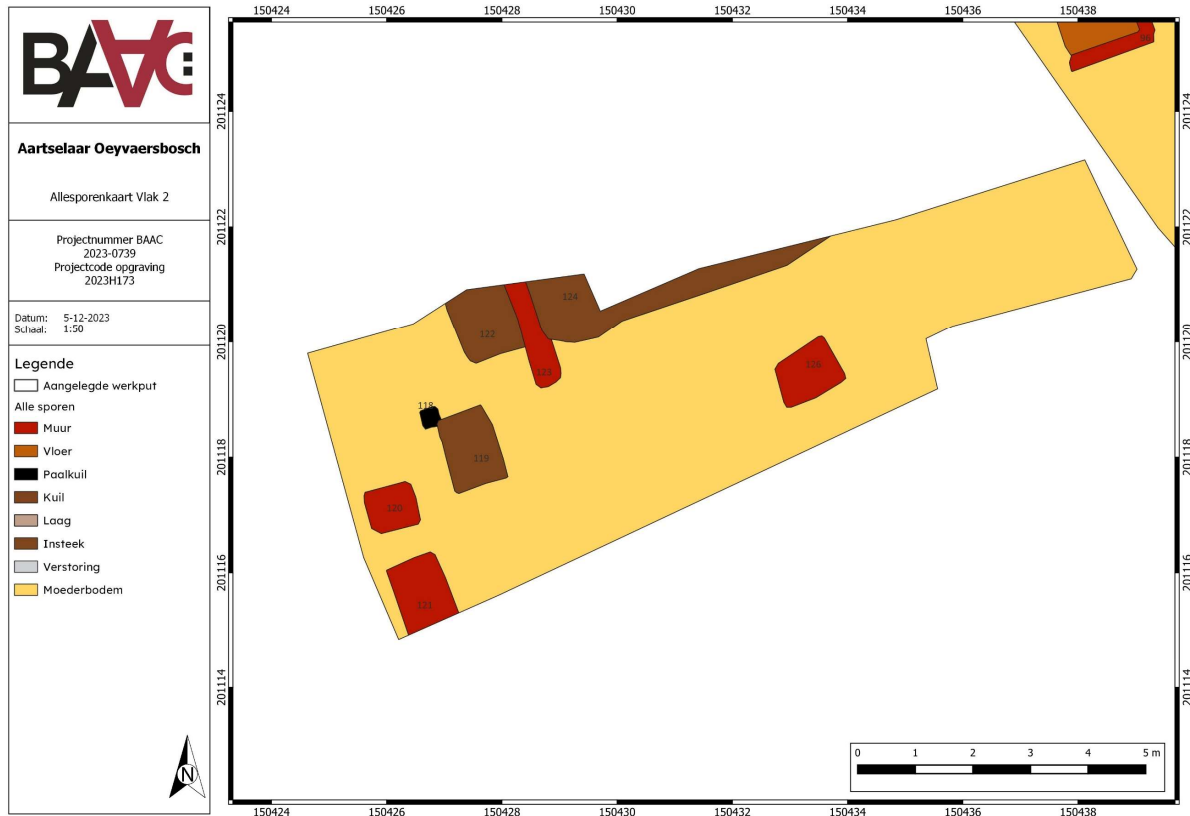

Figuur 20: Paalkuil 118 in coupe (links) en kuil 119 in coupe (rechts).

Verder werd op dit tweede vlak nog de aanzet tot een grote kelderruimte onder het gebouw opgetekend. Deze was in het westen afgewerkt met een fundering opgebouwd uit zijdelings gelegde dakpannen (muur 123; Figuur 21 en Plan 10). Deze fundering vertoonde gelijkenissen met muur 36, waar de bouwmaterialen op gelijkaardige wijze gebruikt werden (zie hoger). Binnen en rond deze kelder lag een omvangrijk, sterk humeus spoor (spoor 124), dat niet volledig onderzocht kon worden. De enkele vondsten die in de vulling aangetroffen werden, wezen op een datering in de 18de eeuw. Ook deze keldermuur (muur 36 en 123) kon bijgevolg tot de oudste fase gerekend worden.

*Figuur 21: Muur 123 op het tweede vlak;
fundering bestaande uit zijdelings geplaatste dakpannen.*

Plan 10: Allesporenkaart vlak 2 met spoornummers, (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

3.6.2 Oostelijke aanbouw

In het oosten was tegen de rechthoekige basisstructuur een uitbouw, gevormd door muren 52, 55 en 99, met een grote kelder aanwezig (Plan 11). Hier leek de bebouwing zich iets te verbreden, dit bouwvolume was eerder noordnoordwest-zuidzuidoost georiënteerd. De breedte van dit deel bedroeg 7,8 m, de minimale lengte was 10,1 m. In dit achterste deel van de hoeve zijn beduidend minder vloeren aangetroffen, maar waren wel verschillende kleinere ruimtes zichtbaar (Figuur 22).

Muren 45, 48 en 55 sluiten aan op de buitenmuur 51 van de basisstructuur en bakenden een grote kelderruimte af. Deze was gevuld met zand en puin (laag 138). De dikte van de drie muren was ongeveer 25 cm (of anderhalf steens). Als bouw materiaal werd gebruik gemaakt van rode bakstenen van 17x7x5 cm, samengehouden met een vrij harde lichtgrijze kalkmortel. De bouwmaterialen en constructiewijze waren identiek aan de buitenmuren van de hierboven beschreven rechthoekige basisstructuur (muren 20, 62 en 51). Vermoedelijk zijn beide bouwblokken gelijktijdig opgericht. Ook muur 52, een scheidingsmuur, kon op basis van de gelijkende kenmerken tot deze fase gerekend worden.

Figuur 22: Drone-foto met zicht op de oostelijke aanbouw, met linksboven de grote kelderruimte.

Figuur 23: Muur 45 vooraan en trap 97 die naar de grote kelderruimte leidde.

Plan 11: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, oostelijke aanbouw (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

De bovenste 30 cm van het resterende opgaande muurwerk van de kelder waren langs de binnenzijde bepleisterd. Daaronder waren de wanden opgebouwd uit stenen in een groter formaat (25x17x?). De keldervloer was bedekt met tegels. In het zuidoosten van de kelder werd de trap (muur 97), samengesteld in dezelfde stenen, aangetroffen (Figuur 23).

Zoals vermeld werd de oostelijke zijde van de aanbouw begrensd door muur 99 (Plan 11). Deze bestond eigenlijk uit twee muren, waarvan de binnenste ouder bleek. Deze was opgebouwd uit rode bakstenen (17x8x4 cm) in een kops verband en een vrij zachte gele kalkmortel. De buitenmuur werd op een later moment en eerder gelijktijdig met de aangrenzende scheidingsmuur 98 opgetrokken. De jongere muur 99 was opgetrokken in een rommelig metselverband met bakstenen van een kleiner formaat (16x8x4 cm), samengehouden door een hardere kalkmortel. Deze kenmerken kwamen ongeveer overeen met muur 56, die zich langs de noordelijke buitenzijde van muur 55 bevond. De functie van beide jongere muren was onduidelijk, mogelijk betrof het een herstelling of versteviging. Aan de buitenzijde was een rechthoekig bakje (muur 105) met een donkere vulling (laag 135) bevestigd. Aangezien deze zich buiten de woonstructuur bevond, kon het om een drinkbak gaan.

Muren 96 en 100, beide anderhalf steens breed, konden niet meteen aan aangrenzende muren gelinkt worden. Op het tweede vlak aangrenzend aan de meest zuidelijke muur (96) is een bijhorende vloer (130), opgebouwd met bakstenen in een streks verband, aangetroffen (Figuur 25). Centraal leken de muren onderbroken voor de aanleg van de jongere muur 98 (Figuur 24). Wanneer gekeken werd naar het bouw materiaal, vielen de overeenkomsten met muren 32 en 36 op. Er werd een vrij zachte lichtbruine mortel gebruikt om de vrij grote bakstenen van 18x8x5 cm op te metsen. Bovendien ligt muur 96 in het verlengde van muur 36, ze leken samen een structuur te vormen. Ook van deze constructies werd vermoed dat ze tot de oudste fase horen.

Figuur 24: Muur 100 (achteraan), in het verlengde lag muur 96 (vooraan), onderbroken door muur 98 centraal.

Figuur 25: Muur 96 met bijhorende vloer 130 op het tweede vlak.

Figuur 26: Vloer 104 met onderaan muur 94, vermoedelijk een drempel.

In het zuidoosten van de structuur waren nog enkele ruimtes op te merken. Zo was er in de eerste plaats muur 95, deze bestond uit verschillende bouwmaterialen zoals tegels en bakstenen in variërend formaat (17/18 x 7/8 x 2/4 cm). Het betrof een restant van een vloer met aansluitend een drempel, deze was licht gebogen opgebouwd met kops geplaatste stenen. Aan de andere zijde van de muur werd op een iets dieper niveau vloer 104 vrijgelegd, deze was opgebouwd uit rode tegels (14x14x1 cm) in een bijna recht verband. De vloer strekte zich vermoedelijk uit tussen muren 94, 98 en 99 (Figuur 26).

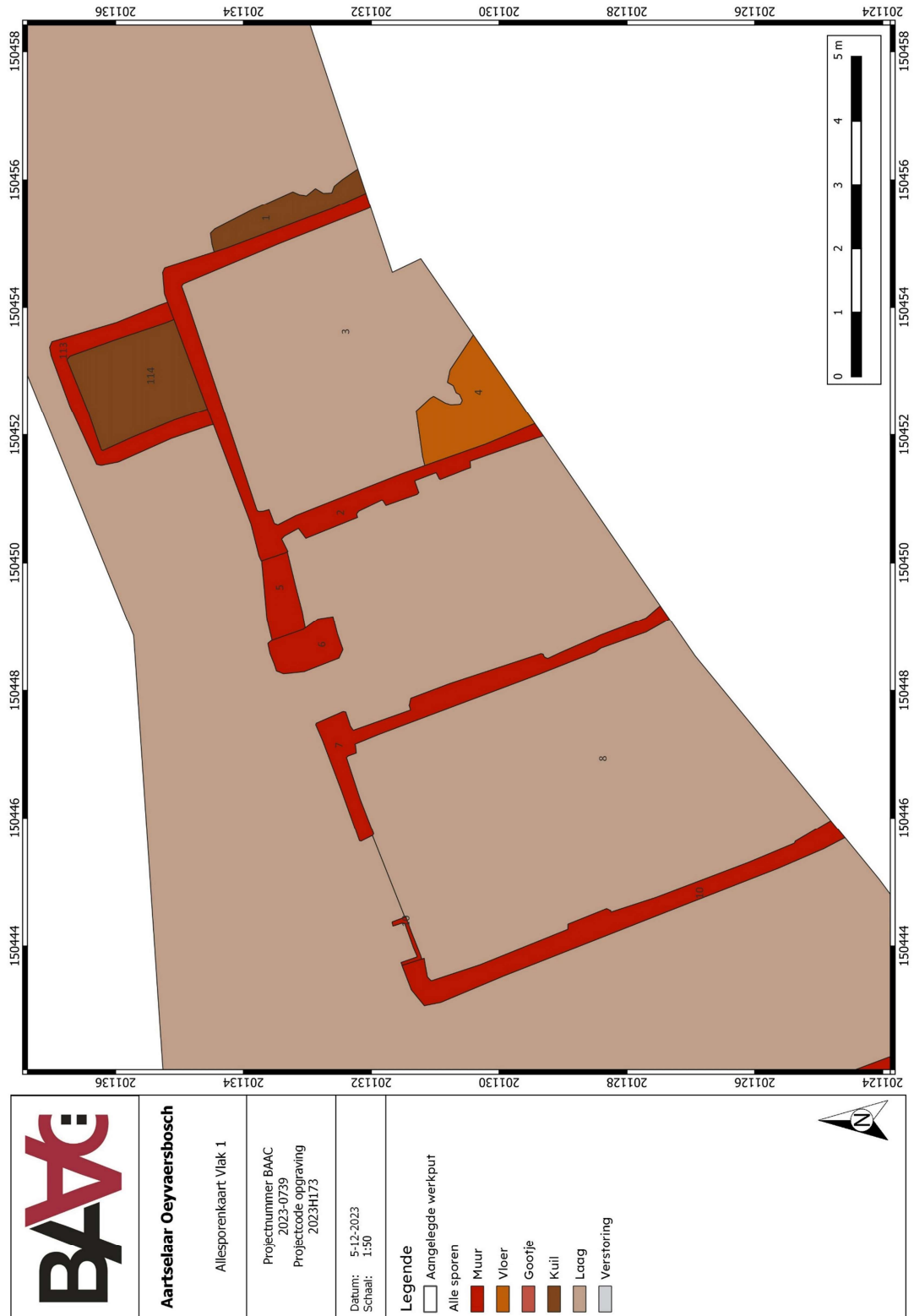
Muur 94 scheidde dit redelijk open deel van een aantal afgebakende kleine hokjes in het zuiden. De muur kon gelinkt worden aan een andere scheidingsmuur (muur 92) en de twee tussenmuren 90 en 93. De vier muren kenden een gelijkaardige opbouw met een harde mortel en de gebruikte bakstenen waren relatief klein (15x7x5 cm). Vermoedelijk vormden deze ruimtes één van de jongere fasen van het gebouw. Tussen de muren werden enkele resten van vloeren aangetroffen, zo onder andere vloer 103. Gootje 89 leidde vanaf een bakje, opgebouwd door muur 93, naar de buitenmuur. Opnieuw betrof het redelijk kleine bakstenen, die op de smalle kant waren neergelegd. Muur 90 bakende vloer 91 af, bovenop een donkerbruine laag (50). De vloer was afgewerkt met reducerend gebakken bakstenen (13x7x4 cm). Deze ruimte kan wellicht gezien worden als oven, onder de stenen waren duidelijk sporen van verhitting aanwezig (Figuur 27).

Figuur 27: Zicht op de kleinere opslagruimtes in het oostelijke deel van de woning, met vooraan gootje 89 en centraal muur 90 met vloer 91.

3.6.3 Stallen

Ten oosten van de hoeve, verder weg van de straat werden twee stalruimtes gevonden (Plan 12). Deze stonden duidelijk los van de gebouwstructuur, het muurwerk was hier eenvoudiger en minder gefaseerd opgebouwd. Bij het verdiepen naar het tweede vlak werd duidelijk dat het eigenlijk om twee afzonderlijke rechthoekige constructies ging. De meest oostelijke structuur werd afgebakend door muur 2 en mat 4,6 m op minstens 4,8 m. Het betrof een vrij dikke muur die twee steens opgebouwd was met een harde lichte kalkmortel. De baksteenformaten bedroegen 17x8x5 cm, deze waren in een streks kruisverband gemetst. In het zuiden van de stal werd een restant van een vloertje (4) aangetroffen.

Plan 12: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, stallen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

Figuur 28: Afvalkuil of beerput spoor 114 met muur 113 op vlak 2 (rechts) tegen de meest oostelijke stal (muur 2 centraal).

Figuur 29: Zicht op de meest westelijke stal (muren 7 en 10 op vlak 2) in het oosten van het plangebied.

Langs dit oostelijk stalgebouw was een vierkante afvalkuil of beerput aangelegd. Deze werd pas op het tweede vlak herkend (Plan 13). De vulling (spoor 114) kleurde donkerbruin en bevatte dierlijk bot, schelpen en recent vondstmateriaal. Het spoor werd afgebakend door een U-vormige muur (muur 114; Figuur 28). Van muren 5 en 6 restten er enkel nog een paar brokken baksteen. Deze stonden in relatie met de fundering van de stal maar hier kon verder weinig over gezegd worden.

De tweede stal bestond uit muren 7 en 10. Beide maakten een hoek en kwamen samen in het noorden, waar een onderbreking opviel. Deze constructie was 4,5 m breed en 7,2 m lang. In muur 10 zaten twee poeren verwerkt en in het noorden was hier vermoedelijk een klein bakje in aangebracht. Het formaat van de bakstenen en de opbouw bleek hetzelfde als bij de andere stal, beide structuren zijn dus gelijktijdig gebouwd (Figuur 29).

Bij het verdiepen werden in en rondom de stallen een aantal kuilen (sporen 1, 106, 109, 110, 112, 116 en 117) en twee paalkuilen (sporen 107 en 108) aangetroffen (Figuur 30 en Plan 13). De kuilen hadden allemaal een donkergrijze, scherp afgelijnde zandige vulling en verschillende afmetingen. De grootste sporen maten tot 5,6 lang en 3 m breed. De paalkuilen hadden een gelijkaardige vulling. Ze bleken echter veel kleiner, ze waren maximaal 30 cm in doorsnede. Niet alle sporen zijn gecoupeerd, de meesten waren nog slechts een tiental centimeter diep bewaard (Figuur 31 en Figuur 32). Er werden geen vondsten aangetroffen en er waren verder geen structuren in de sporen te herkennen. Vermoedelijk stonden ze allemaal in verband met de activiteiten in het tuin- en stalgedeelte van de bewoning.

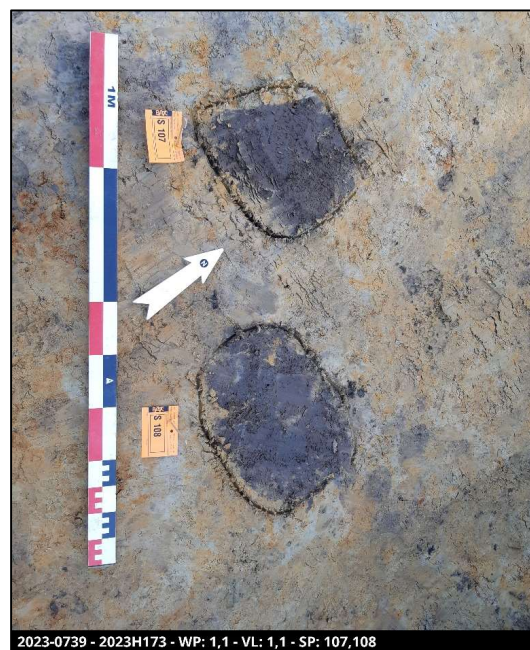
Figuur 30: Zicht op vlak 2 tussen de woning links en de stallen rechts, met verschillende kuilen en paalkuilen.

Plan 13: Allesporenkaart vlak 2 met spoornummers, stallen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

Figuur 31: Coupe op kuil 109 (links) en paalkuil 108 (rechts).

Figuur 32: Paalkuilen 107 en 108 op het eerste vlak.

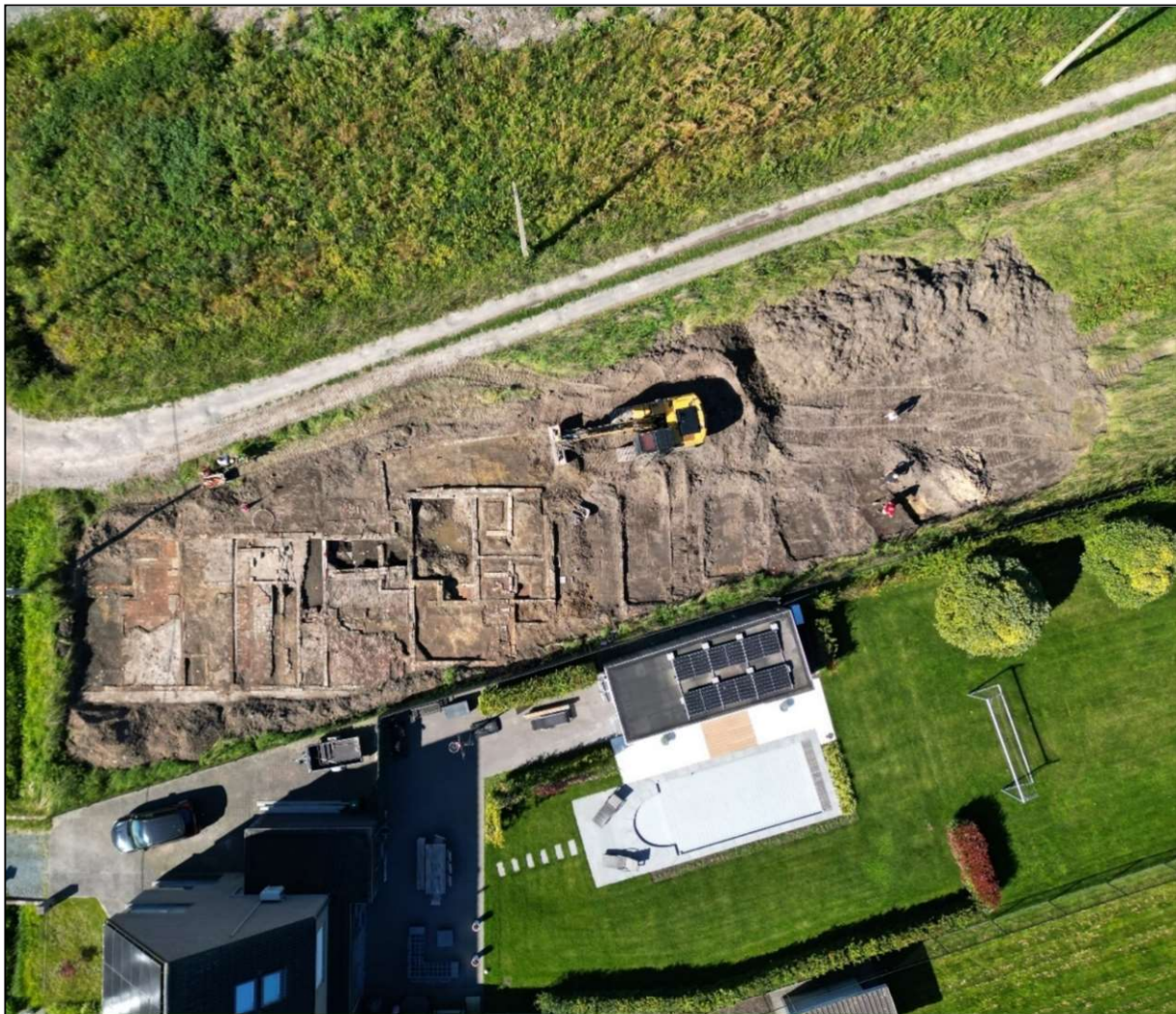

Figuur 33: Zicht op de structuren ten noorden van het woongebouw.

3.6.4 Rondom het gebouw

Rondom het gebouw, voornamelijk ten noorden, werden nog een aantal structuren herkend die in relatie tot het erf stonden. In de eerste plaats viel muur 11 op. Dit was een lange doorlopende muur buiten de eigenlijke bebouwing, toch betrof het een vrij brede constructie met grote bakstenen (19x8x4 cm). De muur was opgebouwd uit een kalkmortel met afwisselende rijen kops en streks geplaatste bakstenen (Figuur 33). De functie ervan bleek niet duidelijk, het ging mogelijk om een perceelafbakening of een tuinmuur. Op vlak 2 werd de donkergekleurde insteek (spoor 115) herkend.

Ter hoogte van de vermoedelijke toegang in muur 20 werden naast een waterput (muur 60) ook verschillende vloeren waargenomen (Figuur 33). Het waren restanten van vloeren, enerzijds opgebouwd in bakstenen van verschillende formaten (vloeren 86, 87 en 88), anderzijds bestaande uit donkere tegels (vloer 59). Ze werden gescheiden door muren 131 en 137. In het geval van vloer 86 gaat het mogelijk om een pad dat tot aan de deur leidde. De andere resten vormden mogelijk een soort terras of koer.

Figuur 34: Overzicht aangelegde werkput en muurwerk op vlak 1. Het noorden is bovenaan. Links op de foto lag het woongedeelte van de structuur, rechts naast de kraan waren de (nog niet vrijgelegde) stallingen.

3.7 Opbouw archeologische site

Het bekijken van de historische kaarten leerde dat het terrein minstens sinds het midden van de 18de eeuw bebouwd was. Op de Ferrariskaart stond een gebouw met de lange gevel parallel aan de Halfstraat, daarachter werd een T-vormig gebouw weergegeven. De kaarten uit de 19de eeuw, met onder andere de Atlas der Buurtwegen, toonden in de meest zuidelijke hoek een lang gebouw met de korte zijde langs de straat. Ten zuiden waren nog twee kleine bijgebouwen getekend, maar het T-vormige gebouw bleek hier niet meer aanwezig. Hierdoor werd tijdens bureauonderzoek vermoed dat omstreeks 1800 een reorganisatie van het erf en de gebouwen gebeurd was.²⁰

Aansluitend werden effectief muur- en vloerresten aangetroffen tijdens een proefsleuvenonderzoek. Op basis van de gebruikte bouwmaterialen, zoals de baksteenformaten en de mortel, werd van een postmiddeleeuwse datering van de structuur uitgegaan. De bebouwing werd algemeen tussen de 16de en 19de eeuw gedateerd. Er konden op dat moment echter weinig uitspraken gedaan worden over mogelijke faseringen of een interne indeling.²¹

Tijdens de opgraving werd binnen het plangebied een aanzienlijk deel van de plattegrond van een historische hoeve met erf aangesneden. De structuur kon tijdens het archeologisch onderzoek bijna volledig onderzocht worden, enkel de meest westelijke zijde en een deel van de zuidelijke constructie werden niet blootgelegd. Deze delen bevonden zich immers onder de straat en het aangrenzende perceel. Op basis van de aan- of afwezigheid van vloeren en de interne organisatie van de muren, kon een reconstructie gemaakt worden en een algemene indeling en datering bepaald worden. Het ging om een westelijk woongedeelte en aansluitend een anders georiënteerde aanbouw met verschillende kleinere ruimtes en enkele stallingen achteraan op het erf. Binnen het muurwerk zijn verschillende faseringen herkend. De opbouw van de constructie wordt hieronder chronologisch besproken.

Enkele muren werden op basis van de gebruikte vrij harde kalkmortel en baksteenformaten als vermoedelijk oudere structuren ingeschat (Plan 14). Het ging enerzijds om de muur van de kleine kelderruimte 36 met aansluitend muur 32, en anderzijds om de onderbroken muren 96 en 100. Daarbij kwam muur 96, die in het verlengde van de kelder lag, er vermoedelijk mee overeen. Op het tweede vlak werd de bijhorende vloer 130 aangetroffen. Het formaat van de gebruikte stenen bedroeg 18x8x5 cm. De meest opvallend elementen waren de muren die onderaan gefundeerd werden op zijdelings geplaatste dakpannen. De toevoegingen aan de kelder, zoals een dwarsmuur en de stortkoker bleken op een later moment bijgebouwd. Dit gebeurde waarschijnlijk in fase 5 (zie verder; Plan 17), de kelder bleek dus nog in gebruik op dit moment.

²⁰ REBERGEN 2023

²¹ REBERGEN 2023

Plan 14: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen; oudste muren (fase 1) in oranje (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

Bij de aanleg van het tweede vlak werden een aantal poeren gevonden. Deze zijn opgevuld met baksteenbrokken, het ging hier mogelijk om de afgebroken funderingen van een ouder gebouw. Daarnaast werd ook de aanzet tot een grote kelderruimte (spoor 124) onder de structuur opgetekend. Deze werd in het westen afgewerkt met een fundering die gelijkenissen vertoonde met muur 36. Enkele vondsten die in de vulling van de grote kelderruimte aangetroffen werden, wezen op een algemene datering in de 18de eeuw.

Het hierboven beschreven muurwerk wees op de aanwezigheid en vermoedelijke afbraak van een ouder gebouw. Bovendien kon in de ligging van de muren een rechthoekige structuur met een noordwest-zuidoost oriëntatie gezien worden. De oudste muren (fase 1) waren te linken met de hoeve afgebeeld op de Ferrariskaart (Plan 15). Resten uit het T-vormige gebouw of van oudere voorgangers werden tijdens de opgraving niet aangetroffen. De constructie werd waarschijnlijk rond het einde van de 18de of het begin van de 19de eeuw (gedeeltelijk) afgebroken, minstens de noordelijk gelegen kelder bleef hierna nog in gebruik.

Plan 15: Vermoedelijk oudste muurwerk (fase 1) weergegeven op de georeferendeerde Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 05/12/2023).

Het overgrote deel van het opgegraven muurwerk sloot echter aan binnen de afgebakende rechthoekige structuur. De volgende fase (2) uitte zich dus in de constructie van de hoeve, zichtbaar op de 19de-eeuwse kaarten. De buitenmuren (20, 51 en 62) van het hoofdgebouw werden op basis van hun kenmerken als gelijktijdig beschouwd. Als meest kenmerkend bouw materiaal werd gebruik gemaakt van rode bakstenen (17x7x5 cm), samengehouden met een lichtgrijze kalkmortel.

In het oosten was tegen deze plattegrond nog een uitbouw met een grote kelder aanwezig. Hier leek de bebouwing zich iets te verbreden. Zowel de muren van de grote kelder (45, 48, 55 en 97) als de scheidingsmuur 52 werden gelijktijdig opgericht met het hoofdgebouw. Hieruit kon geconcludeerd worden dat het de westelijke constructie en minstens een groot deel van de aanbouw in dezelfde periode gebouwd werden (met name fase 2; Plan 16).

Plan 16: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen; opbouw bouwblokken (fase 2) in het groen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

Beide bouwblokken waren door verschillende muren verder opgedeeld in ruimtes. Binnen het westelijk deel bleek het muurwerk complexer en werden meerdere fasen vastgesteld. Bovendien waren hier de verschillende vloeren afgewerkt met tegels of bakstenen en een deel van de wanden waren bepleisterd. Het was duidelijk dat de woonruimtes zich meteen langs de straatzijde situeerden. De exacte functies van de vertrekken waren op basis van dit onderzoek niet duidelijk af te bakenen. Mogelijk werden een slaapruijnte en enkele (door)gangen herkend. Ter hoogte van buitenmuur 20 in de noordelijke zijde werd de vermoedelijke drempel van een (zij)ingang aangetroffen. De meest oostelijke ruimte van het hoofdgebouw betrof eerder een grote open ruimte zonder scheidingsmuren. Hierbinnen werden verschillende, overlappende vloeren aangetroffen, er werd daarom mogelijk aan een leefruimte gedacht.

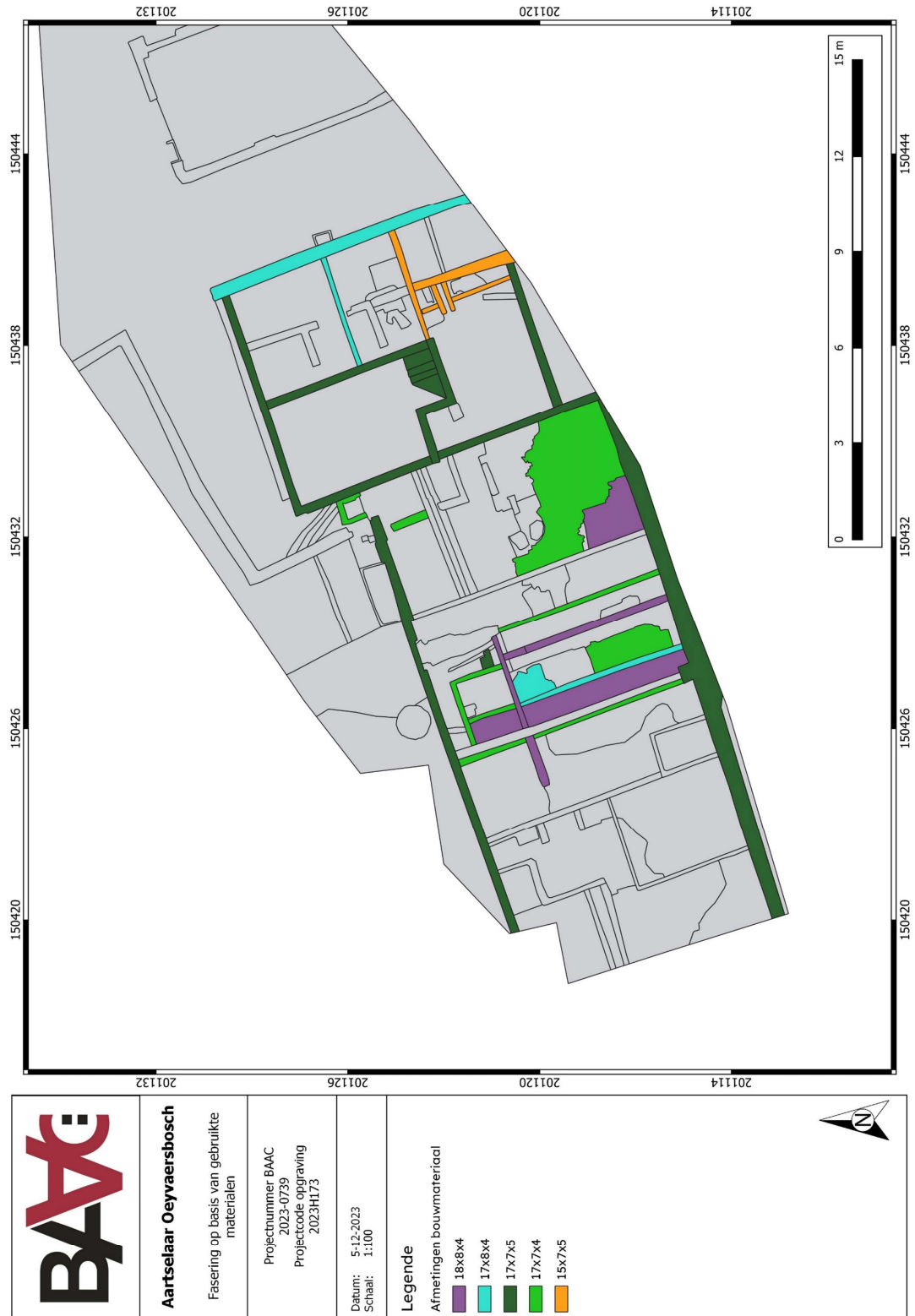
In het achterste deel van de hoeve werden weinig vloeren aangetroffen, bovendien was de aanbouw opgedeeld in verschillende kleinere ruimtes. Sommige hiervan waren voorzien van een verdiepte vloer of bakjes. Deze plaatsen functioneerden eerder als (kolen)kelders of andere opslagruimtes. Muur 90 en vloer 91 bakenden wellicht een oven af.

De datering van de constructie kon enkel relatief en op basis van het aanwezige kaartmateriaal bepaald worden, dit wegens het ontbreken van vondsten. Hoewel de baksteenformaten niet erg verschilden, werd op basis van het onderstaande Plan 17 duidelijk dat er in verschillende fasen gebouwd werd. Zoals hierboven gesteld, bleken de buitenmuren in het donkergroen het oudste. Aansluitend werden de lichtblauwe delen met onder andere de meest oostelijke buitenmuur (99) opgetrokken (fase 3).

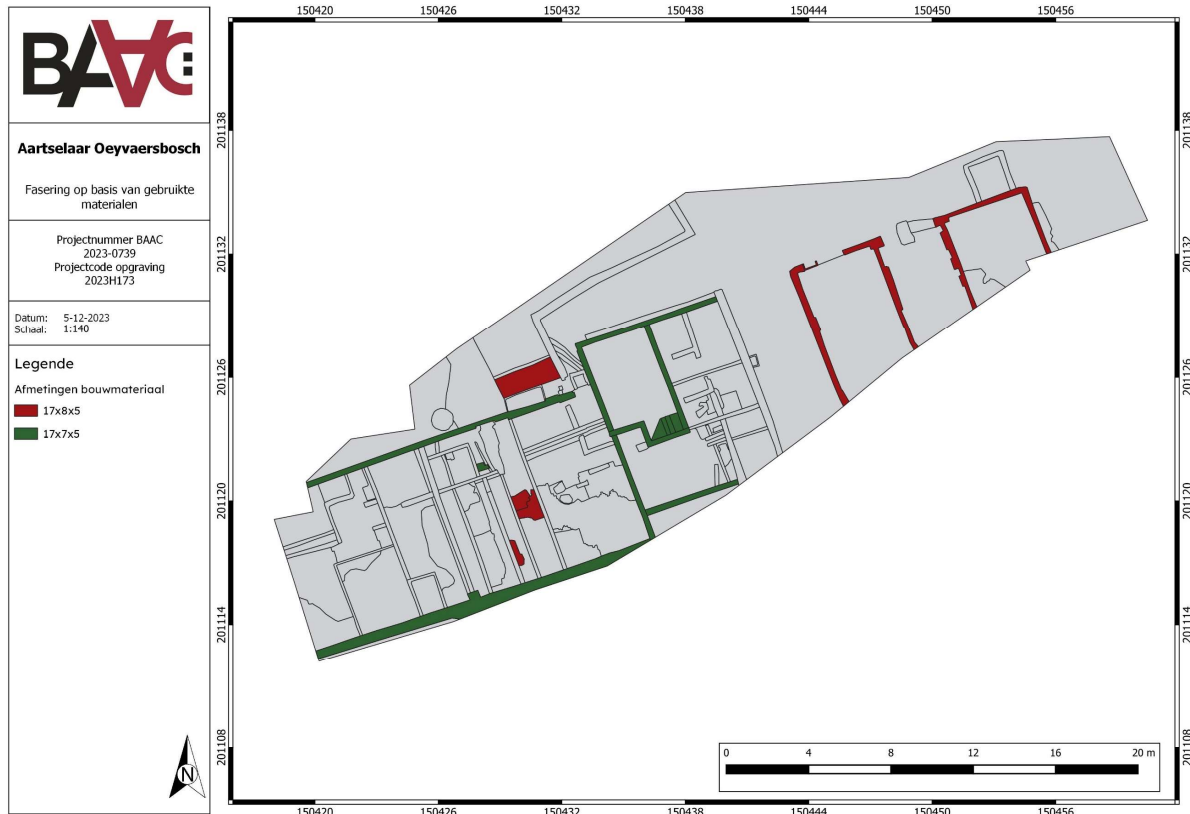
Binnen het hoofdgebouw werd duidelijk dat de interne scheidingswanden dus niet allemaal tegelijkertijd geplaatst zijn. Twee grote bouwfases hierbinnen werden op het plan afgebeeld in het paars en lichtgroen (Plan 17). De paarse kleur (fase 4) vertegenwoordigde de scheidingsmuren en vloeren in een wat groter baksteenformaat, namelijk 18x8x4 cm. Hoewel dit eerder aansloot bij de stenen die de oudste hoeve vormden, was het op basis van zowel de mortel als de locatie en oriëntatie duidelijk dat deze muren binnen de jongere hoeve pasten. Mogelijk betroffen het gerecupereerde stenen. Anderzijds kon ook het feit meespelen dat de verschillende bouwfases niet ver uit elkaar in de tijd lagen, waardoor het formaat van de stenen weinig verschilde.

Daarna volgden, op basis van enkele oversnijdingen, de lichtgroen gekleurde muren (fase 5). Deze kenden opnieuw een kleiner formaat van bakstenen (17x7x4 cm). De vloer in de open ruimte in het zuiden van de structuur was het meest opmerkelijke binnen deze fase. Aangezien verschillende van deze elementen niet meer overlapt werden door andere constructies, kon vermoed worden dat het één van de jongere bouwfases betrof. Ten slotte duiden de oranje muren (Plan 17) mogelijk op de jongste fase (6) binnen het gebouw, deze vormden enkele kleine hokjes in de oostelijke aanbouw. Ook de hier gebruikte bakstenen zijn relatief klein (15x7x5 cm), de muren werden opgebouwd met een harde lichte mortel.

Over het algemeen leek het gebouw aan veel veranderingen onderhevig geweest. Naast deze zes duidelijk af te bakenen bouwfases, waren er echter ook verschillende structuren die niet binnen deze besproken fasering pasten of slechts relatief ten opzichte van een andere constructie geplaatst konden worden. Hierbij kan gedacht worden aan de dubbele vloeren, jongere bakjes of gootjes bovenop een andere structuur, vloeren die doorlopen aan weerszijden van een muur of buitenmuren die in twee delen gemetst zijn. Daarnaast werden een aantal niveaus afgedekt met gegoten beton en werden pvc-buizen aangelegd.

Plan 17: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen. Grote faseringen binnen het gebouw; fase 3 in lichtblauw, fase 4 in paars, fase 5 in lichtgroen en fase 6 in oranje (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

Plan 18: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen; stallen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).

Ten oosten van de hoeve, verder weg van de straat werden twee stalruimtes gevonden. Deze stonden duidelijk los van de gebouwstructuur. Het formaat van de bakstenen en de opbouw bleek bij beide constructies hetzelfde, ze werden gelijktijdig gebouwd. De kenmerken weken niet erg af van de gebruikte materialen in het hoofdgebouw uit de 19de eeuw (Plan 18). Hoewel de stallen niet werden weergegeven op de historische kaarten, werd uitgegaan van een ongeveer gelijktijdige opbouw.

De beschreven plattegronden van het hoofdgebouw en de oostelijke aanbouw kwamen vrij goed overeen met het getekende gebouw op de kaarten uit de 19de eeuw, waaronder de Atlas der Buurwegen omstreeks 1843-1846 (Plan 19). Binnen deze tweede bewoningsfase was het duidelijk dat niet alle muren en vloeren tegelijk opgetrokken werden. Over het algemeen was het gebouw lang in gebruik en aan veel veranderingen onderhevig geweest. Op basis van de opgravingsgegevens kon het beeld van de historische kaarten bevestigd worden. Er leek zich omstreeks de eeuwwisseling van de 18de naar de 19de eeuw effectief een grootschalige verbouwing voorgedaan te hebben.

Van deze voormalige hoeve was aan het huidige maaiveld niets meer op te merken. Op basis van het bureauonderzoek kon gesteld worden dat de bebouwing rond de jaren 60 van vorige eeuw werd afgebroken. Op de luchtfoto uit 1971 was het volledige gebied immers in gebruik als landbouwgrond. De opgraving kan dit bevestigen aan de hand van de jongste aanwezige structuren en enkele vondsten. In de afdekkende lagen werd tijdens de opgraving wat vondstmateriaal herkend. Het ging onder andere om flessen, delen van servies en een verroest fietsplaatje met het jaartal 1926. Algemeen dateerde het materiaal omstreeks het midden van de 20ste eeuw. Het stond dan eerder in verband met de afbraak en de afdekking van de woning

Plan 19: Gelijktijdige buitenmuren van de bouwblokken weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (digitaal; 1:2.500; 05/12/2023).

4 Synthese onderzoeksresultaten

4.1 Datering en interpretatie van de archeologische site

Op basis van de opgravingsresultaten en het historisch en cartografisch onderzoek kon worden geconcludeerd dat zich binnen het plangebied een historische hoeve bevond. De structuur werd bijna volledig onderzocht. Het betrof een westelijk woongedeelte en aansluitend een anders georiënteerde maar gelijktijdige aanbouw met verschillende kleinere ruimtes en enkele stallen achteraan op het erf.

Zowel de relatief kleine en niet hard gebakken stenen als de bouwwijze van de muren konden corresponderen met een opbouw omstreeks de 18de of 19de eeuw. De bouw van de hoeve kan op basis van de resultaten niet in de tijd gesitueerd worden. Resten van oudere voorgangers werden tijdens de opgraving niet aangetroffen. Daarnaast kwamen ook geen (aardewerk)vondsten aan het licht die een andere datering zouden suggereren. Enkele muren, poeren en resten van een kelder werden als vermoedelijk oudste structuren ingeschat (fase 1). Het meest opvallend element waren de keldermuren die onderaan gefundeerd werden op zijdelings geplaatste dakpannen. Algemeen werd hier van een datering in de 18de eeuw uitgegaan. Deze structuren waren waarschijnlijk te linken met de hoeve afgebeeld op de Ferrariskaart.

Daarna werd de hoeve, zichtbaar op de 19de-eeuwse kaarten, gebouwd. Beide bouwblokken (fase 2) werden door verschillende muren verder opgedeeld (fase 3 – fase 6). Binnen het westelijk deel bleek het muurwerk complexer, het betrof vermoedelijk een woongedeelte. In het achterste deel van de hoeve die opgedeeld was in kleine ruimtes, werden weinig vloeren aangetroffen. Deze plaatsen functioneerden eerder als allerhande opslagruimtes. Het was duidelijk dat niet alle muren en vloeren binnen de constructie gelijktijdig opgetrokken werden, over het algemeen was het gebouw aan veel veranderingen onderhevig geweest.

Naast het gebouw werden ook verschillende elementen van het bijhorende erf opgegraven. Ten oosten werden twee stalruimtes aangetroffen. Verder werden een mogelijke tuinmuur en een waterput ten noorden van de bouwplattegrond herkend. Langs een van de stallen was een vierkante afvalkuil of beerput aangelegd en ten slotte werden nog kuilen in verband met de activiteiten in het tuin- en stalgedeelte waargenomen.

4.2 De onderzoeksresultaten in een ruimer archeologisch, historisch en cultureel kader

In de omgeving toonden de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen verschillende losstaande hoeven en gebouwen gelegen in akkergebied. Echter werden tot vandaag nog geen dergelijke gebouwstructuren opgegraven. Over het algemeen werden hier slechts weinig opgravingen uitgevoerd. Iets ten zuiden van het huidige plangebied werden in 2021 resten uit de ijzertijd en een woonerf uit de volle middeleeuwen onderzocht.²² Hiermee werd wel bewoning uit oudere perioden in deze regio vastgesteld.

Een ander onderzoek waar een dergelijke hoeve werd opgegraven betreft een toevalsvondst aan het Rerum-Novarumplein in Gent. Hier kon de interne indeling van de structuur eveneens

²² VAN DE VELDE et al. 2022

moeilijk bepaald worden. Het muurwerk leek er wel eenduidiger en minder gefaseerd opgericht.²³

Een dergelijke hoeve met erf uit de postmiddeleeuwse periode wordt zelden opgegraven. Zeker omwille van de mogelijkheid om het erf bijna volledig op te graven, was de bijdrage van voorliggende opgraving waardevol. Bovendien is het interessant om de opgegraven gegevens met de cartografische bronnen te kunnen vergelijken. Tijdens dit onderzoek was er de mogelijkheid om de structuur grondig te onderzoeken en in de mate van het mogelijke indelingen vast te stellen. Deze resultaten kunnen voornamelijk bijdragen aan meer kennis en inzichten in deze periode in een ruimer kader.

4.3 Confrontatie met resultaten vooronderzoek

Het bekijken van de historische kaarten leerde dat het terrein minstens sinds het midden van de 18de eeuw bebouwd was. Op de Ferrariskaart stond een gebouw met de lange gevel parallel aan de Halfstraat. De kaarten uit de 19de eeuw, toonden een lang gebouw met de korte zijde langs de straat. Aansluitend werden effectief muur- en vloerresten aangetroffen tijdens een proefsleuvenonderzoek. Op basis van de gebruikte bouwmaterialen, zoals baksteenformaten en mortel, werd van een postmiddeleeuwse datering uitgegaan. Er konden op dat moment echter weinig uitspraken gedaan worden over mogelijke faseringen of een interne indeling van de structuur.²⁴

De verwachtingen van de archeologienota met ID26788²⁵ werden tijdens de opgraving ingelost. De eerdere resultaten uit het bureauonderzoek, het kaartmateriaal en het proefsleuvenonderzoek werden enerzijds bevestigd en anderzijds ook grondig aangevuld. Tijdens de archeologische opgraving werd zoals vermoed een volledige historische hoeve met aanpalend erf opgegraven. Er kwamen hierbij verschillende muren, vloeren en sporen aan het licht. Voor zover dat mogelijk was op basis van de resultaten werden de interne indeling en fasering opgehelderd. Hierbij werd de mogelijke verbouwing rond 1800 bevestigd.

4.4 Aanwezigheid archeologisch erfgoed na de opgraving

4.4.1 Niet opgegraven archeologisch erfgoed

De advieszone bepaald na het vooronderzoek, werd integraal opgegraven. Omdat het muurwerk bij het bereiken van de rand van het vooropgestelde plangebied nog verder richting het oosten doorliep, is in overeenstemming met het opgestelde Programma van Maatregelen de werkput in die richting uitgebreid. Het doel van de opgraving was om, in de mate van het mogelijke, het gehele ingetekende perceel inclusief perceelsgrens te documenteren. Op basis van de resultaten werd vermoed dat een klein deel van de hoeve zich buiten het plangebied uitstrekt, met name onder de Halfstraat en het perceel ten zuiden. Binnen het plangebied zelf is geen niet-opgegraven archeologisch erfgoed meer aanwezig.

²³ VANOVERBEKE & VAN GENECHTEN 2022

²⁴ REBERGEN 2023

²⁵ REBERGEN 2023

4.4.2 Zones zonder archeologisch erfgoed

Het grootste deel van het plangebied was in goede staat. De opgemeten verstoringen waren lokaal en eerder kleinschalig te noemen. Op basis van het uitgevoerde onderzoek kunnen bijgevolg geen duidelijke omvangrijke zones aangeduid worden waar geen archeologisch erfgoed aanwezig was of kon zijn.

4.5 Onderzoeksvragen: antwoorden

Landschappelijk kader

- Welke nieuwe informatie levert de opgraving op omtrent de fysiek-landschappelijke ligging van de site?

De aangetroffen bodemhorizonten kwamen overeen met de verwachtingen wanneer gekeken wordt naar de bodemkaart en het omliggend landschap. Het terrein bevond zich in een akkerlandcontext, waar vaak de top van de onderliggende bodem opgenomen werd in de ploeglaag. In de bodemprofielen werd duidelijk dat de oude akkerlaag hier enkele tientallen centimeters in de moederbodem reikte. Dit kon de afwezigheid van de verwachte B-horizont verklaren.

- Hoe zag het abiotische landschap (geomorfologie en bodem) er ten tijde van de verschillende bewonings- en gebruiksfasen uit?

Wat de bodemopbouw betreft, werd een heterogene bruingrijze Ap-horizont met een dikte van 40 cm onmiddellijk bovenop een lichtbruine tot gele moederbodem (C-horizont) waargenomen. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd meer naar het noorden toe, buiten het huidige onderzoeksgebied, een oude grijsbruine Ap-horizont aangetroffen. Deze is vermoedelijk ontstaan door plaggenbemesting. Deze horizont werd tijdens de opgraving, in de nabije omgeving van de historische bebouwing, niet aangetroffen.

- Hoe zag het biotische landschap (vegetatie) er uit?

Er kan gesteld worden dat tijdens de bewoning in de 18de en 19de eeuw de omgeving van de hoeve in gebruik was als akkerland. Bijkomstig werden in de omgeving op verschillende plekken greppels gegraven, die overeenkomen met de oriëntatie van het verkavelingspatroon op historische kaarten vanaf de 18de eeuw. Het merendeel van het gebied bleek in de afgelopen eeuwen veelvuldig bewerkt en verspit te zijn. Over de specifieke vegetatie of het landschap in en voorafgaand aan de nieuwe tijd kunnen geen uitspraken gedaan worden op basis van de resultaten van deze opgraving.

Sporen en structuren

- Is er sprake van één of meerdere vindplaatsen?

Er is sprake van één vindplaats. Binnen het plangebied werd zoals verwacht de plattegrond van een historisch gebouw aangesneden. Van deze voormalige hoeve of van de indeling van het hoeveterrein was ter hoogte van het huidige maaiveld niets meer op te merken.

- In hoeverre kloppen de aannames met betrekking tot de datering?

Na het proefsleuvenonderzoek bleef de datering van de muurresten zeer algemeen, met name tussen de 16de en 19de eeuw. Deze aannames werden op basis van de baksteenformaten en

het kaartmateriaal nog iets verfijnd, de resten zijn immers te relateren aan de hoeve op de Ferrariskaart (1777) en de Atlas der Buurtwegen (1840). Een groot deel van het muurwerk kon met zekerheid in de 18de en 19de eeuw gedateerd worden.

- Wat is de conservering en de aard van de sporen en structuren?

Het aangetroffen bodemarchief, inclusief de antropogene resten en structuren, bleek algemeen goed bewaard te zijn. Tijdens de opgraving werd geen significante verstoring vastgesteld.

Wat de aard van de sporen betreft was in de eerste plaats sprake van een grote hoeveelheid harde bouwstructuren; zoals funderingen, opgaand muurwerk, vloeren en gemetste gootjes. De bovenzijde van het muurwerk situeerde zich direct onder de graszoden, of soms zelfs nog in de Ap-horizont. Tussen aparte muur- en vloerdelen is onderscheid gemaakt op basis van oriëntatie, steen- of mortelsoort, muurbreedte en bouwnaden. Daarnaast zijn ook een beperkt aantal grondsporen, waaronder enkele paalkuilen, kuilen en een insteek vastgesteld. Tussen de muren werden verschillende antropogene ophogings- en opvullingslagen herkend.

- Wat is de ruimtelijke spreiding van de sporen en structuren?

Het leek al snel dat een aanzienlijk deel van een historische hoeve en het omringende erf aangesneden was. Deze structuur werd bijna volledig onderzocht. Omdat het muurwerk bij het bereiken van de rand van het vooropgestelde plangebied nog doorliep, werd de werkput nog in oostelijke richting verder uitgebreid om zo alle sporen en resten te kunnen vatten. Anderzijds werden de meest westelijke zijde en een deel van de zuidelijke constructie niet blootgelegd. Deze delen bevonden zich immers onder de straat en het aangrenzende perceel.

- Kunnen meerdere bewoningsfasen (relatief en absoluut) onderscheiden worden?

Het bekijken van de historische kaarten leerde dat het terrein minstens sinds het midden van de 18de eeuw bebouwd was. Zowel de gebruikte bakstenen als de bouwwijze van de meeste muren konden corresponderen met een opbouw omstreeks de 18de of 19de eeuw. De oudste aangetroffen structuren (fase 1) waren te linken aan de hoeve afgebeeld op de Ferrariskaart.

Echter het overgrote deel van het muurwerk vormde of viel binnen een rechthoekige structuur, deze komt vrij goed overeen met het getekende gebouw op de kaarten uit de 19de eeuw (fase 2). Er lijkt zich tussen beide fasen, rond 1800 een grootschalige verbouwing voorgedaan te hebben. Binnen deze tweede bewoningsfase was het duidelijk dat niet alle muren en vloeren gelijktijdig opgetrokken zijn. Over het algemeen was het gebouw aan veel veranderingen onderhevig.

Ten slotte kan gesteld worden dat de bebouwing rond de jaren 60 van vorige eeuw werd afgebroken.

- Wat kan er gezegd worden over de sociaal economische status van de bewoners van het erf?

Er werden zeer weinig vondsten aangetroffen, deze dateerden over het algemeen rond het midden van de 20ste eeuw. Ze stonden eerder in verband met de afbraak van de woning en de nivellering van het terrein erna. Ook over de interne indeling van de woning kunnen op basis van de aangetroffen resten slechts enkele aannames gemaakt worden. Het betrof een vrij groot gebouw met verschillende ruimtes, een aanbouw, enkele stallen en een bepaalde oppervlakte grond. Wel zijn er geen afwerkingen binnenin de woning noch vondsten aangetroffen die wijzen op enige rijkdom. Er kunnen op basis van de opgravingsresultaten dus geen sluitende uitspraken gedaan worden over de sociaal economische status van de bewoners van het erf.

- Hoe verhouden de gevonden archeologische resten zich tot de ruimere omgeving?

Over het algemeen werden hier in de omgeving slechts weinig opgravingen uitgevoerd. Iets ten zuiden van het huidige plangebied werden resten uit de ijzertijd en een woonerf uit de volle middeleeuwen onderzocht. Hoewel de historische kaarten uit de 18de en 19de eeuw nochtans verschillende hoeven en woningen in het gebied weergeven, werden tot vandaag nog geen dergelijke gebouwstructuren opgegraven. Daarom is de bijdrage van voorliggende opgraving waardevol. Bovendien is het interessant om de opgegraven gegevens met de cartografische bronnen te kunnen vergelijken. Tijdens dit onderzoek was er de mogelijkheid om de structuur grondig te onderzoeken en in de mate van het mogelijke indelingen vast te stellen. Deze resultaten kunnen bijdragen aan meer kennis en inzichten in deze periode in een ruimer kader.

Materiële cultuur

- Tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren de vondsten, wat is de vondstdichtheid en de conserveringsgraad?

De vondsten werden ter plaatste bekeken en gefotografeerd, maar wegens te weinig kennispotentieel werden ze niet ingezameld. Algemeen dateerde het materiaal omstreeks het midden van de 20ste eeuw. Het staat dan eerder in verband met de afbraak en de afdekking van de woning.

De overige vragen in verband met de materiële cultuur zijn niet van toepassing.

5 Samenvatting

Binnen het plangebied werd zoals verwacht de plattegrond van een historisch gebouw aangesneden. De eerdere resultaten uit het bureauonderzoek, het kaartmateriaal en het proefsleuvenonderzoek werden enerzijds bevestigd en anderzijds grondig aangevuld. Van deze voormalige hoeve of van de indeling van het hoeveterrein was aan het huidige maaiveld niets meer op te merken. Het ophogen en bouwrijp maken had alle landschappelijke sporen uit het verleden gladgestreken.

Desondanks bleven in de ondergrond nog heel wat archeologische zaken bewaard. Binnen zowat het volledige plangebied werden archeologische resten aangetroffen. De gebouwstructuur en het omringende erf werden grotendeels onderzocht. Omdat het muurwerk bij het bereiken van de rand van het vooropgestelde plangebied nog doorliep, werd de werkput nog verder uitgebreid om zo alle sporen en resten te kunnen vatten. Anderzijds werden de meest westelijke zijde en een deel van de zuidelijke constructie niet blootgelegd.

Alles samen werden 142 unieke spoornummers uitgedeeld. Tijdens de opgraving was in de eerste plaats sprake van een grote hoeveelheid harde bouwstructuren, zoals funderingen, opgaand muurwerk, vloeren en gemetste gootjes. De bovenzijde van het muurwerk situeerde zich direct onder de graszoden, of soms zelfs nog in de Ap-horizont. Daarnaast zijn ook grondsporen, waaronder enkele paalkuilen en kuilen vastgesteld.

Het betrof een westelijk woongedeelte en aansluitend een anders georiënteerde aanbouw met verschillende kleinere ruimtes en enkele stallen achteraan op het erf. De bouw van de hoeve kan op basis van de resultaten niet in de tijd gesitueerd worden. Resten van oudere voorgangers werden tijdens de opgraving niet aangetroffen. Enkele muren, poeren en resten van een kelder werden als vermoedelijk oudste structuren ingeschat. Algemeen werd van een datering in de 18de eeuw uitgegaan, deze oudste constructies waren te linken met de hoeve afgebeeld op de Ferrariskaart.

De rechthoekige gebouwplattegronden van het hoofdgebouw en de oostelijke aanbouw kwamen vrij goed overeen met het getekende gebouw op de kaarten uit de 19de eeuw, waaronder de Atlas der Buurtwegen. Ten oosten van de hoeve, verder weg van de straat werden twee losstaande stalruimtes gevonden. Het was het duidelijk dat niet alle muren en vloeren gelijktijdig opgetrokken werden. Over het algemeen was het gebouw lang in gebruik en aan veel veranderingen onderhevig geweest. Op basis van de opgravingsgegevens kon het beeld van de historische kaarten bevestigd worden. Er leek zich omstreeks de eeuwwisseling van de 18de naar de 19de eeuw effectief een grootschalige verbouwing voorgedaan te hebben. Ten slotte werd de bebouwing rond de jaren 60 van vorige eeuw afgebroken.

6 Lijsten

6.1 Figurenlijst

Figuur 1: Overzicht plangebied uit de archeologienota met aanduiding van het aangeplante bufferbos, de opgraving situeerde zich in het zuidwesten van het terrein.	7
Figuur 2: Profiel 1.1 aan de noordelijke rand van werkput 1.	14
Figuur 3: Overzicht werkput, aanleg vlak net onder het maaiveld waar de bovenzijde van de muren duidelijk werd.	15
Figuur 4: Buitenmuur 62 (links), muur 139 (vooraan) en muur 73 (rechts) met centraal de mortelvloer 74 bovenop tegelvloer 75.	23
Figuur 5: Centraal vloer 81, met vooraan de vermoedelijke doorgang met muren 68 en 83.	24
Figuur 6: Centraal verhoogde vloer 69, tussen muren 68, 139 en 73 (benoemd van links naar rechts).	24
Figuur 7: U-vormige muur 63 tegen buitenmuur 62 (vooraan) met vulling 64.	26
Figuur 8: Drone-foto met centraal de smalle ruimtes gecreëerd door muren 12, 26 en 28.	27
Figuur 9: Muur 12 (vooraan) met vloer 14 en daarop vloer 13.	28
Figuur 10: Vloer 33 vooraan, mortellaag 31 achteraan tussen muren 32 en 28.	28
Figuur 11: Buitenmuur 20 ter hoogte van vloer 85, met vermoedelijke drempel (links) en gootje muur 21 (rechts).	29
Figuur 12: Muren 16 (vooraan) en 111 tegen muur 66 (rechts), met tegelvloer 17 bovenop mortelvloer 18.	30
Figuur 13: Vloeren 37 (links), 41, 43 (centraal) en 38 (rechts) met achteraan links muur 80.	31
Figuur 14: Vloer 39 tegen vloer 40 (links) en detail van poer 42 tussen de verschillende vloeren (rechts).	31
Figuur 15: Overzicht vondstmateriaal uit de keldervulling (laag 53).	32
Figuur 16: Kleine kelderruimte opgebouwd uit muren 32 (achteraan), 36 (links) en centraal 49.	32
Figuur 17: Detail van de fundering van muur 36, op de schuingeplaatste dakpannen.	33
Figuur 18: Spoor 126 in het vlak, mogelijk een restant van een afgebroken oudere fundering.	34
Figuur 19: Kuil 119 en paalkuil 118 op het tweede vlak.	34
Figuur 20: Paalkuil 118 in coupe (links) en kuil 119 in coupe (rechts).	35
Figuur 21: Muur 123 op het tweede vlak; fundering bestaande uit zijdelings geplaatste dakpannen.	35
Figuur 22: Drone-foto met zicht op de oostelijke aanbouw, met linksboven de grote kelderruimte.	37
Figuur 23: Muur 45 vooraan en trap 97 die naar de grote kelderruimte leidde.	37
Figuur 24: Muur 100 (achteraan), in het verlengde lag muur 96 (vooraan), onderbroken door muur 98 centraal.	39
Figuur 25: Muur 96 met bijhorende vloer 130 op het tweede vlak.	40
Figuur 26: Vloer 104 met onderaan muur 94, vermoedelijk een drempel.	40
Figuur 27: Zicht op de kleinere opslagruimtes in het oostelijke deel van de woning, met vooraan gootje 89 en centraal muur 90 met vloer 91.	41
Figuur 28: Afvalkuil of beerput spoor 114 met muur 113 op vlak 2 (rechts) tegen de meest oostelijke stal (muur 2 centraal).	43
Figuur 29: Zicht op de meest westelijke stal (muren 7 en 10 op vlak 2) in het oosten van het plangebied.	43
Figuur 30: Zicht op vlak 2 tussen de woning links en de stallen rechts, met verschillende kuilen en paalkuilen.	44
Figuur 31: Coupe op kuil 109 (links) en paalkuil 108 (rechts).	46
Figuur 32: Paalkuilen 107 en 108 op het eerste vlak.	46
Figuur 33: Zicht op de structuren ten noorden van het woongebouw.	46

Figuur 34: Overzicht aangelegde werkput en muurwerk op vlak 1. Het noorden is bovenaan. Links op de foto lag het woongedeelte van de structuur, rechts naast de kraan waren de (nog niet vrijgelegde) stallen..... 47

6.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied uit het Programma van Maatregelen op de topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 09/10/2023).....	2
Plan 2: Plangebied uit het Programma van Maatregelen op de kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 09/10/2023).....	3
Plan 3: Plangebied uit Programma van Maatregelen met projectie van de aangetroffen sporen op het eerste vlak, weergegeven op het GRB (digitaal; 1:250; 05/12/2023).....	4
Plan 4: Plangebied uit het Programma van Maatregelen op de orthofoto uit 2023 met aanduiding van de volledig aangelegde werkput (digitaal; 1:1; 09/10/2023).	11
Plan 5: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, weergegeven op het GRB (digitaal; 1:250; 05/12/2023).	17
Plan 6: Allesporenkaart vlak 2 met spoornummers, weergegeven op het GRB (digitaal; 1:250; 05/12/2023).	18
Plan 7: Plangebied uit het Programma van Maatregelen, met weergave van de maaiveldhoogtes op het DHM (digitaal; 1:1; 05/12/2023).....	19
Plan 8: Alle sporen op het eerste vlak geplot op een overzichtsfoto, opgebouwd uit verschillende afzonderlijke drone-foto's.....	21
Plan 9: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, weergave hoofdgebouw (digitaal; 1:160; 05/12/2023).	25
Plan 10: Allesporenkaart vlak 2 met spoornummers, (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	36
Plan 11: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, oostelijke aanbouw (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	38
Plan 12: Allesporenkaart vlak 1 met spoornummers, stallen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	42
Plan 13: Allesporenkaart vlak 2 met spoornummers, stallen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	45
Plan 14: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen; oudste muren (fase 1) in oranje (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	49
Plan 15: Vermoedelijk oudste muurwerk (fase 1) weergegeven op de georeferenciede Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 05/12/2023).	50
Plan 16: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen; opbouw bouwblokken (fase 2) in het groen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).....	51
Plan 17: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen. Grote faseringen binnen het gebouw; fase 3 in lichtblauw, fase 4 in paars, fase 5 in lichtgroen en fase 6 in oranje (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	53
Plan 18: Fasering van het sporenbestand op basis van de gebruikte bouwmaterialen; stallen (digitaal; 1:1; 05/12/2023).	54
Plan 19: Gelijktijdige buitenmuren van de bouwblokken weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (digitaal; 1:2.500; 05/12/2023).	55

6.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Overzicht oppervlakte en vlakhoogtes van de werkput.....	16
Tabel 2: Spoortypes en aantallen.....	20

7 Bibliografie

DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2023. Portaal. Available at:
<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.

GEOPUNT VLAANDEREN, 2024. Catalogus.

REBERGEN, J., 2023. *Aartselaar-Oeyvaersbosch. Een archeologisch proefsleuvenonderzoek. Zuidnederlandse Archeologische Notities 1172*, Amsterdam. Available at:
<https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/26788>.

VANOVERBEKE, R. & VAN GENECHTEN, B., 2022. *Een postmiddeleeuwse hoeve aan het Rerum-Novarumplein te Gent (Oost-Vlaanderen). Eindverslag van een toevalsvondst.*,

VAN DE VELDE, S. et al., 2022. *ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING. Aartselaar Wullebeek - Halfstraat.*,

8 Bijlagen

Bijlage 1: Fotolijst

Bijlage 2: Sporenlijst

Bijlage 3: Kaartmateriaal